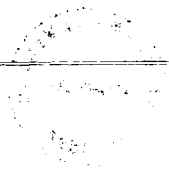

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE

ACTA HISTORICA

TOMUS XXVII.

HUNGARIA
SZEGED
1967

**ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
DE ATILA JÓZSEF NOMINATAE**

**ACTA HISTORICA
TOMUS XXVII.**

G. SOÓS KATALIN

**MAGYAR–BAJOR–OSZTRÁK
TITKOS TÁRGYALÁSOK ÉS EGYÜTTMŰKÖDÉS
1920–1921.**

**SZEGED
1967**

Studia historiae Universalis recentis et recentissimi aevi

4.

Redigit

LAJOS SZÉKELY

Új- és legújabbkori egyetemes történeti tanulmányok

4.

Szerkeszi

SZÉKELY LAJOS

A kiadásért felelős a József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának dékánja.

A kézirat nyomdába érkezett 1967. Megjelenés 1967. Példányszám: 320. Terjedelem 2 ³/₄ iv.

Készült monó-szedéssel, íves magasnyomással az MSZ 5601-59 és az MSZ 5603-55 szabványok szerint
67-5655 – Szegedi Nyomda

I.

HORTHY KALANDOR KÜLPOLITIKAI TERVEI

A magyar ellenforradalmi rendszer első külpolitikai programját Horthy Miklós fővezér fogalmazta meg egy 1919. október 28-án kelt titkos külpolitikai emlékiratban.¹ Kormányzóvá történt megválasztása utáni első másfél évben ezek a célkitűzések szabták meg a magyar külpolitika és katonai politika fő vonalait. Ebben az időben a horthysta Magyarország a Tanácsköztársaság és a proletáriátus felett aratott véres győzelmével aurópaszerte az ellenforradalmi erők elismerését vívta ki, minden kalandorral szövetkezni tudó agresszív külpolitikai terveivel a munkásmozgalom és a demokratikus erők ellen készülő ellenforradalmi összeesküvés egyik központja lett Európában.

1919 őszén, amikor Horthy kalandor terveit papírra vetette, az ország jelentős része még román megszállás alatt állott, a béketárgyalások el sem kezdődtek. Horthy külpolitikája homlokterébe máris egy új háború, a Románia elleni revansista háború előkészítését állította és a környező államokban, így Ausztriában és Csehszlovákiában a demokratikus erők szétzúzásának támogatására, a reakció uralomra segítésére készült.

Október 28-i titkos külpolitikai emlékiratában Horthy kifejtette: Magyarország jelenlegi és jövőbeni fő ellensége Románia, mert ez a legerősebb ellenfél, és mert a területi érdekellentét vele szemben a legnagyobb. Románia megtámadását 1921 tavaszára tervezte, ha előzőleg végrehajtották diplomáciai bekerítését; Magyarország „nemzeti irányban”, területre és általános külföldi tekintélyre nézve, gazdaságilag és katonailag egyaránt megerősödött; az irredenta szervezkedés Erdélyben és a többi románok által megszállt területen intenzíven folyik; helyreállt a szoros katonai-politikai összeköttetés Gyenyikinnel és az ukránokkal. Külön figyelmet szentelt Jugoszláviának, mint olyan államnak, amellyel „lehető jóviszonyt” kell folytatni, hogy megnyerjék segítségét Románia ellen. Horthy a továbbiakban megállapította, hogy a legmegbízhatóbb tényező a saját erő, majd taglalta azokat a módokat, hogyan lehet kijátszani a békefeltételeknek a hadsereg szervezését és fejlesztését akadályozó cikkeleiteit. Egyes angol-amerikai Antant csoportok megnyerése, a magyar politika „ügyes vezetése”, újabb „bolsevista kitörés” elhárítása mellett tervbe vette, hogy Magyarország más országokban is fellép mint a „rend” védelmezője, és ezáltal „érdemeket”

¹ HL. MNHF. 1919. I. Küm. 2045. Közli: Iratok az ellenforradalom történetéhez. I. kötet. Az ellenforradalom hatalomrajutása és rémuralma Magyarországon 1919—1921. Szerkesztette és a bevezető tanulmányt írta: *Nemes Dezső*. A kötet iratanyagát összeállították és a szerkesztésben részt vettek: *Karsai Elek, Kubitsch Imre és Pamlényi Ervin*. Második kiadás. Budapest 1956. 200—207. I. Horthy kalandor külpolitikai terveit részletesen ismerteti és értékeli: *Nemes Dezső*, Az ellenforradalom története Magyarországon 1919—1921. Budapest 1962.; *Godó Agnes*, A Horthy rendszer kalandor háborús terveit 1919—1921. Hadtörténelmi Közlemények 1961. évfolyam 1. szám, 112—144. I. Az ausztriai vonatkozásokat tárgyalja: *Lajos Kerekes*, Die „Weisse Allianz”. Bayrisch—österreichisch—ungarische Projekte gegen die Regierung Renner im Jahre 1920. Österreichische Osthefte 7, 1965, 5, S. 353—366.

szerez az Antant előtt. Horthy szerint az általános helyzet folytán elsősorban Ausztriában várt Magyarországra ilyen feladat.²

„Ausztriában — írta — napról-napra növekszik a vörös mozgalom. Nekünk csak érdekünk lehet, hogy ez mihamarabb kitörjön, hogy ezt a mozgalmat a fehér színezetű osztrák tisztikarral és a keresztényszocialista vidéki körökkel együtt elnyomjuk és ezáltal barátságos helyzet jöheszen létre közöttünk, miáltal ebben az irányban nem lennénk katonailag lekötve. De a kitörés csak akkor volna kívánatos, ha a románok legalább a Duna-Tisza közötti területet kiürítették, mert különben félni kell, hogy az Antant a rend helyreállításával a románokat bizza meg...”³

Horthy emlékirata az osztrák reakció kívülről való támogatását és az Ausztria elleni katonai intervenciót, az „aktív lökést” egyaránt tervbe vette. Megjegyezte, hogy az utóbbinak az a hátránya, hogy a megszállt területet huzamosabb időn át el kell tartani, másrészt, hogy a csehek, szerbek és románok egy ilyen akcióban a régi Monarchia visszaállítására irányuló kísérletet látnának. Az Ausztriában működő szélsőjobboldali katonai szervezkedések áttekintése után Horthy összefoglalta, hogy az ellenforradalmi Magyarország milyen támogatásban részesítheti őket:

„Mi az egész nevezett mozgalmat úgy segíthetjük legjobban, ha a mi területünkön szervezkedési és gyülekezési helyet bocsátunk rendelkezésre... Ha tehát a vörös mozgalom kitörésekor készségszolgálatunkban akarunk állni, szükséges haladéktalanul előkészítenünk, illetőleg segítenünk

a) az osztrák szervezkedést a mi területünkön és a mi védelmünk alatt.

b) Ehhez fegyvert kell készenlétbe helyoznunk.

c) Elég erős saját fegyveres erőt kell kiszemelnünk, tehát szerveznünk.

d) A különféle osztrák szervezkedések részére teremthetünk egy közös platformot, hogy ezek működését egy kalap alá hozzuk...”⁴

A Renner, később a Mayr kormánynak, végső soron az osztrák polgári demokratikus köztársaságnak magyar segítséggel való megdöntése az európai reakciót erősítette volna, a Horthyék által tervezett revansista háború sikerének előfeltétele volt, s így a magyar ellenforradalom érdekeinek mindenképpen megfelelt. De az osztrák reakciónak nyújtandó támogatást feltételhez kötötték, azt kívánták, hogy uralomra kerülésük után mondjanak le Nyugat-Magyarországról. „Mindenesetre — fejezte be Horthy Ausztriával kapcsolatos elmefuttatását — az osztrákoknak segítségünk fejében le kellene mondaniok területi aspirációikról velünk szemben.”⁵

A magyar ellenforradalmi rendszer külpolitikai céljait és terveit Horthy a következőkben összegezte:

„Az előbbiekből kitűnik, hogy Magyarország politikai fő célja a románokkal való elszámolás előkészítése legyen, ehhez azonban idő kell. Ezt az időt fel kell használni a románok politikai bekerítésére, mialatt minden ellenségeskedés elől ki kell térni velük szemben.

Ellenkezésképp: látszólagos viszonyt kell szorgalmaznunk, hogy féltékenykedésüket elaltassuk. S-H-S állammal jó megélhetést keressünk, amely idővel talán őszinte barátságba is mehetne át. Legközelebbi időn belül azonban alkalom nyílhatik szá-

² Iratok... I. kötet, i. m. 200—202. l.

³ Uo. 204. l.

⁴ Uo.

⁵ Uo. 204—205. l.

A szövetséges és Társult Hatalmak a Saint-Germain-i békeszerződésben az osztrákok által igényelt Nyugat-Magyarországot Moson megye keleti részének kivételével népszavazás nélkül Ausztriához csatolták. Ez a terület 4312,53 km² volt, 340 917 lakosából 255 531 némettel. Lásd erre bővebben: *Katalin Gulya*, Die westungarische Frage nach dem Ersten Weltkrieg. Das Burgenland und die Politik der ungarischen Regierungen 1918—1921. Österreichische Osthefte 8. 1966, 2, S. 89—100.

munkra, hogy két irányban fejthetünk ki akciót, melyek nemcsak tekintélyünk és katonai helyzetünk emelésére lesznek képesek, hanem melyekkel terület visszaszerzése is járna. Az első irány a már megjelölt ausztriai akció, a másik irány a cseh akció volna.

Célszerű és kívánatos volna részünkre, ha először osztrák akciót vihetnők keresztül és azután a cseh akciót; de el kell készülnünk arra a nem kedvező esetre is, hogy mind a két akciót egyszerre kell elintézni, mert a cseh-től kérdésnek megoldása máris nagyon égető.”⁶

Horthy végül javasolta, hogy az általa vázolt kérdéseket közös minisztertanácsi ülésen tárgyalják meg, a célból, hogy az összes illetékes körök párhuzamos irányban működjenek. Kérte, hogy a miniszterelnök rendelje el a magyar nemzeti hadsereg legalább 7 gyaloghadosztály és 1 lovas hadosztály erejéig való kifejlesztéséhez szükséges anyagi, pénzbeli stb. eszközök biztosítását; tegyék lehetővé az osztrák, illetőleg a cseh akció katonai vonatkozású szervezési munkálatainak elkezdését, stb.⁷

Horthy 1919. november 16-i budapesti bevonulásával a románok uralmát a megszállt területek nagy részén a nemzeti hadsereg uralma váltotta fel, s az Antant hatalmak a megszálló csapatok kivonását új koncentrációs kormány megalakításával kapcsolták össze. A november 23-án angol követítéssel megalakult Huszár kormány már élvezte az Antant elismerését, a nagybirtokosok és a fináncióke vezető pártja most már liberális és szociáldemokrata segédlettel folytatta elődjé, a Friedrich kormány politikáját. A statárium kihirdetését újabb terrorhullám kísérte, december 5-én elkezdődtek a tömeges internálások, december 30-án kivégezték Korvin Ottót, László Jenőt és kommunista társait.⁸

A kormány külpolitikai céljait Huszár Károly miniszterelnök Sir Georg Clerkhez intézett november 25-i levelében vázolta. Kérte, hogy az érdemleges béketárgyalások csak karácsony után kezdődjenek, Nyugat-Magyarországon rendezzenek népszavazást és állást foglalt az ellenforradalmi erők nemzetközi összefogásának szükségessége mellett: „Mivel a felforgató elemek még ma is nemzetközi aknamunkát folytatnak a szociális revolúció előkészítésére, indokolt volna az antibolsevista tényezők nemzetközi érintkezésének mielőbbi megkönnyítése, hogy az államfenntartó erők összefogása véget vessen a bolsevista világcsapásnak. Végül szabadjon kérem önt, aki immár tökéletesen ismeri a magyar belviszonyokat, hogy Magyarországnak a békeszerződés egy olyan nagyságú rendfenntartó véderőnek felállítását engedélyezzen, amely a forradalmak kitörését lehetetlenné teszi és nem annyira aktivitásával, mint pusztá létezésével megakadályozza azt, hogy kommunista puccsok és esetleg agrárzavarok újból elkezdődjenek.”⁹

A horthysta magyar kormányzat, a katonai körök és a titkos diplomácia 1920–21 folyamán kitartóan munkálkodott e tervek valórváltásán.

II.

A MAGYAR KORMÁNY ÉS AZ OSZTRÁK SZÉLSŐJOBBOLDALI KÖRÖK KAPCSOLATAI

1919 őszén Ausztriában a proletárforradalom kitörése és a proletárdiktatúra kiáltása már nem volt reálisan várható, de a proletáriátus erői nem voltak megtörve, a forradalmi fellendülés időszaka folytatódott. Ausztria még szilárd bázisa volt a kö-

⁶ Iratok... I. kötet, i. m. 206. l.

⁷ Uo. 206—207. l.

⁸ Lásd még ehhez: *Nemes*, i. m. 69—90., 113—114. l.

⁹ OL. ME. 1919—XXXVII—6219. Közli: Iratok... I. kötet, i. m. 216—217. l.

zép-európai köztársasági rendnek és polgári demokráciának. A proletáriátus rögzítette az 1918-as forradalom vívmányait, a nyolcórás munkanapot, a társadalombiztosítást és a munkásosztály egyéb politikai jogait. Ugyanakkor az ellenforradalom győzelme Németországban és Magyarországon a proletáriátus osztályharcának új, nehezebb szakaszát nyitotta meg Ausztriában is. A burzsoázia lépésről lépésre likvidálta a munkásosztály forradalmi, hatalmi szerveit, a munkás és katonatanácsokat, a vörös gárdát. A burzsoa államapparátus ezzel párhuzamos megerősítése után már csak idő és célszerűség kérdése volt, hogy mikor lép az 1919. október 17-én még meghosszabbított Renner vezette szociáldemokrata-keresztényszocialista koalíciós kormány helyébe a burzsoázia kizárólagos hatalma.¹⁰

A régi arisztokrátiák, magas hivatalnokok és katonatisztek, akiknek személyes érdekei a Monarchiához kötődtek, és a köztársasági renddel sohasem békültek ki; az ipari és pénzburzsoázia jelentős része, akik a legjobb esetben is csak beletörődtek az új államformába, megkezdték a demokratikus köztársaság és a munkásosztály letörésére irányított fegyveres rohamcsapataik szervezését. Az első világháború előtt a burzsoázia még többé-kevésbé a hadseregre hagyatkozhatott, a háború után azonban a hadsereg sem jelentett többé biztos támaszt számára. Győztes és legyőzött országok egész sorában megjelentek a végső soron tőkés érdekekért harcoló különleges fegyveres szervezetek: Olaszországban és Németországban a fasiszta rohamcsapatok, Ausztriában a Heimwehr, Magyarországon a különítmények és egyéb felfegyverzett ellenforradalmi szervezetek.

Ausztriában már 1919 elején megalakultak Heimwehr különböző osztagai. A szervezkedések élén azok a tartományok jártak, amelyek agrárjellegük következtében eleve kedvező talajt jelentettek az ellenforradalom számára. Tirolban és Salzburgban a Heimwehr szoros kapcsolatban állt a bajor ellenforradalmi szervezetekkel. Bajorországból fegyvereket csempészték számukra, katonai szervezők érkeztek; viszonzásul menedékjogot biztosítottak a Kapp-puccs Németországból menekült résztvevőinek. Karintiában és Stájerországban a jugoszlávok elleni határvédelem ürügyével létrejött Heimwehr szervezetek szintén a munkásosztályra irányították fegyvereiket. Amint a reakció szervezkedése az alpesi tartományokban egy bizonyos szintet elért, kísérletet tettek, hogy Bécsben és Alsó-Ausztriában is talpraálljanak. A mozgalmat itt is, mint vidéken, nagyrészt a régi hadsereg tisztjei vezették, szervezeteiket kiszolgált tisztek és katonák mellett a polgárságra, illetve a parasztokra, a diákokra, hivatalnokokra és a lumpenproletáriátusra alapították.¹¹

Bécsben, Alsó-Ausztriában és Stájerországban a reakció tárt karokkal fogadta Horthyék segítségét. 1919–20 telén, amikor Gratz Gusztáv bécsi magyar követ közvetítésével a magyar kormány és az osztrák reakció között titkos kapcsolatok létesültek, a reakciós szervezkedések még a széttagoltság képét mutatták. Működött a Wirtschaftsverband der deutsch-österreichischen Militärgagisten, a Verband der nichtaktiven Offiziere, főleg legitimistákból álló Christlichsoziale Vereinigung der Militärgagisten, stb. 1920 elején e szervezetekből alakult meg a Frontkämpfervereinigung. E szervezetekkel több kérdésben szembenállt az

¹⁰ V. ö. V. M. Turok, Ocserki po isztorii Avsztirii 1918—1929. Moszkva 1955. 232—263. l.; Hermann Mitteräcker, Zur Geschichte der Kommunistischen Partei Österreichs. 17—18. l. — Ausztria történetére vonatkozó első magyar nyelvű összefoglalás: Kerekes Lajos, Ausztria története 1918—1955. Budapest 1966.

¹¹ Az osztrák Heimwehr mozgalom kezdeti szakaszának történetéhez lásd még: Bericht der Parteivertretung der Sozialdemokratischen Arbeiterpartei Deutsch—Österreichs an den Parteitag in Wien 1921.; Julius Deutsch, Die Faschistengefahr. Wien 1923.; Wer rüstet zum Bürgerkrieg. Wien 1923.; Antifaschismus. Wien 1926.

Anschluss barát, de nem kevésbé reakciós Nationalverband der deutsch-österreichischen Offiziere Kraus Alfréd vezetése alatt. Külön monarchista párt ekkor még nem létezett; a monarchisták, polgári és katonai személyek a Wiener Casino-ban tartották összejöveteleiket. Látszatkülönbségeik és látszatellentéteik ellenére valamennyiüket egyesítette a demokratikus köztársaság és a munkásosztály gyűlölete.¹²

A magyar ellenforradalmi körök időben legelőbb a monarchistákkal léptek összeköttetésbe. 1919 decemberében a magyar minisztertanács 10 millió K-t szavazott meg „osztrák, illetőleg nyugat-magyarországi monarchista mozgalom” céljaira. Az első részletet, 1 millió K-t gróf Somssich József külügyminiszter december 10-én futár útján küldte el Gratz Gusztávhoz, „megbeszélés szerinti felhasználás, illetve kézhez juttatás” végett.¹³ január 20-án Gratz követ arról értesítette Somssichot, hogy „a monarchista akció” előmozdítására szánt 10 millió K-t nem használta fel, mert a különböző akciók egyesítése még nem sikerült, és a nyilatkozat, amelyet a nyugat-magyarországi kérdésben kért, még nem jutott kezéhez. Levele további részében viszont örömmel konstataálta, hogy az utóbbi napokban végre sikerült a különböző polgári és katonai akciókat Bund für Ordnung und Recht név alatt egy kalap alá hozni, és a nyilatkozattal kapcsolatban is ígéretet kapott. Gratz közölte Somssich-csal, hogy a rendelkezésre bocsátott összeget ilyen körülmények között most már természetesen eljuttatja Johannes Liechtenstein herceg kezeihez, sőt a komité költségeinek fedezésére az elővetkező 4—6 hétre újabb 3 millió K folyósítását kérte. Az előkészületek — írta — annyira haladtak, hogy most már csak pénzre van szükség, hogy 4 hét alatt az egész szervezet nemcsak Bécsben, hanem a tartományokban is teljesen ki legyen építve.¹⁴

Az 1920 elején megalakult Bund für Ordnung und Wirtschaftschutz, illetve Bund für Ordnung und Recht a Frontkämpfereken kívül az Antisemitenbund, a diákok, a tornászok, a keresztényszocialista és nemzetiszocialista munkások, az Orel vezetése alatt álló Deutsch-österreichische Volkspartei katonai értelemben való összefogását is megkísérelte. Ebben az időben a Bund élén egy bizottság állott: elnöke Leopold Hartig gróf volt, kívül Liechtenstein herceg, Schager báró, Wiesner és mások szerepeltek benne. A katonai vezetés Huber tábornok kezében volt.¹⁵

Julius Deutsch, aki a huszas évek elején vizsgálat alá vette a reakció előretörését Ausztriában, e szervezetekben, így a bennünket közelebbről érdeklő Frontkämpferevereinigung-ban és a Bund für Ordnung und Recht-ben is, az osztrák fasizmus kezdeteit ismerte fel. Deutsch megállapította, hogy amennyire elcsépték a rendre, a házára, a népjólétre, kommunistákra és a szociáldemokratákra vonatkozó demagóg jelszavaik, annyira nem hagynak kétséget tetteik: mindig és mindenütt a tőkének a munkásosztály, a demokratikus köztársaság fő védelmezőjének letörésére szervezett rohamcsapatait jelentik. A reakciós erőszak Ausztriában — írta — egyetlen alkalmat sem mulasztott el, hogy Magyarországgal fraternizáljon. Deutsch az osztrák fasizmus egyik fő jellemvonásának tartotta, hogy Bajorország mellett mindvégig szoros kapcsolatban állt Magyarországgal.¹⁶

Gratz Gusztáv 1920. március 19-i levelében tájékoztatta az új külügyminisztert gróf Teleki Pált a magyar kormány és az osztrák ellenforradalmi organizációk között létesült titkos kapcsolatokról. Akció indult meg — írta —, amely Velics közvetítésével

¹² Uo. és HL. VKF. 1920—II—21109.

¹³ OL. Küm. resol. 1918—20. Vegyes. 1919/22.

¹⁴ OL. Küm. resol. 1922—20—1920/7.

¹⁵ Uo. és HL. VKF. 1920—II—21109., 21197.

¹⁶ V. ö. Deutsch, Antifaschismus, i. m. 34. l.

bizonyos állandó magyar támogatásban részesül. Ez ügyben Somssich gróf külügyminisztert szokta magánlevélben tájékoztatni, kívülre Huszár Károly és Beniczky Ödön volt tudomása szerint tájékoztatva, de tudott róla Horthy kormányzó, sőt, ha jól van informálva, az egész akció tőle indult ki.¹⁷

Ebben az időben a Bund élén álló bizottság tagjai között surlódások támadtak, aminek következtében a bizottság újjáalakult. Elnöke Hartig gróf maradt, de a többi tagok kiváltak. Helyettük 3 keresztényszocialista és 3 német nemzeti párti lépett a bizottságba. A magyar kormánykörök külön örömeire szolgált, hogy a keresztényszocialisták között volt a párt új elnöke, a nyugat-magyarországi kérdésben — Gratz szerint — „kétségtelen jóindulatot” tanúsító Leopold Kunschak is. Ezzel a „rendszerváltozásra” törekvő mozgalom, amelyben eddig előkelő magánemberek és katonák szerepeltek, a polgári pártok akciójává lett. De amennyire öröndetes volt a magyar kormánykörök számára a reakciós mozgalom súlyának megnövekedése, annyira aggasztó volt a nagynémetek bevonása. Leopold Hartig ugyanis még január 24-én egy írásbeli nyilatkozatot juttatott el a bécsi magyar követhoz, amelyben hangsúlyozta, hogy az Ausztria és Magyarország közötti tartós jószomszédi viszony érdekében mindkét békeszerződésnek Nyugat-Magyarországra vonatkozó cikkelyét revízió alá kell venni. Hartig nyilatkozatában garanciát vállalt, hogy a szabad áruforgalom és tartós gazdasági szövetség fejében a Bund vezetői a nyugat-magyarországi kérdésben a népszavazás mellett foglalnak állást. A Bund vezetői egyenlőre ezzel az írásbeli nyilatkozattal nyújtottak rekompenzációt a magyar részről folyósított pénzekért.¹⁸ A Bund vezérkarának átalakulása után nemcsak az a veszély fenyegetett, hogy a nagynémetek nem osztják majd a korábbi álláspontot, hanem, hogy Magyarország maga segíti elő oly katonai erő szervezését, amelynek esetleg első dolga lesz Nyugat-Magyarország birtokbavétele. Gratz március 19-i levelében egy újabb nyilatkozat reményében mégis további összegek megszavazását kérte a magyar külügyminisztertől. Azzal érvelt, hogy ellenkező esetben az eddig létesített organizációk, vagy a németországi szélsőjobboldali körök befolyása alá kerülnek és kifejezetten Anschluss jellegűvé válnak, vagy halomra dőlnek és lehetetlenné teszik az osztrák „rendszerváltozást”. A magyar külügyminisztérium részéről Kánya Kálmán azonban megüzente Gratznak, hogy ha nem kapnak kielégítő nyilatkozatot Nyugat-Magyarország kérdésében az új bizottság vezetőitől, a pénzsegélyeket leállítják, vagy esetleg egészen beszüntetik.¹⁹

A Bund für Ordnung und Recht március legvégén (vagy április elején) egy újabb nyilatkozat helyett egyik ülésének jegyzőkönyvi kivonatát juttatta el Gratz Gusztávhoz, amelyben nagyjából Hartig gróf nyilatkozata szellemében foglalt állást a nyugat-magyarországi kérdésben. A Bund, amely eddig is olyan politikai személyiségeket sorolt hívei közé mint Josef Schumpeter, Martinitz gróf, Reichenauer, Schwarzenau báró és Alberti gróf, jegyzőkönyvében Eduárd Heindl képviselőt, a keresztényszocialista párt befolyásos tagját és a Bürger und Ständerat -ban, valamint a bécsi városi tanácsban egyaránt nagy szerepet játszó Karl Vaugin tanácsost is megemlíttette a jelenlévők között. Kunschak szintén kijelentette, hogy a jegyzőkönyvben kifejtett álláspontot teljesen osztja.²⁰ 1920 májusában több megbeszélés zajlott le Gratz Gusztáv és az osztrák ellenforradalmi akció vezetői között. Hartig gróf, Kunschak, Heindl képviselő és a Hauser báró szervezetük tovább anyagi támogatásának

¹⁷ OL. Küm. resol. 1922—20—1920/3608.

¹⁸ Uo. és OL. Küm. resol. 1922—20—1920/181.

¹⁹ OL. Küm. resol. 1922—20—1920/3608.

²⁰ Uo.

kieszközlését kérték. Gratz Gusztáv május 30-i levelében nem minden dicsekvés nélkül jelentette Telekinek, hogy Kunschak látogatása az „örvendetes szenzáció” erejével hatott, mert a keresztényszocialista párt elnöke azonosította magát az ellenforradalmi szervezkedéssel és azzal az állásponttal, amelyet az a nyugat-magyarországi kérdésben elfoglalt.²¹

1920. január 5. — május 25. között Gratz Gusztáv összesen 10 000 000 K-t fizetett ki a Bund vezetőinek. (A nyugták Alberti és Hartig grófok, illetve Liechtenstein herceg aláírásával a Magyar Külügyminisztérium Irattárában ma is megtalálhatók.)²² Ez a 10 000 000 K, amely vagy egyes politikusok zsebébe vándorolt, vagy a Bund szervezkedését segítette elő, a nyugat-magyarországi kérdés vonatkozásában egyelőre semmi kézzel fogható eredményt nem hozott. A keresztényszocialista lapok — többnyire kommentár nélkül — továbbra is helyet adtak magyar politikusok nyilatkozatainak, másrészt igyekeztek cikkeikben Magyarország belviszonyait rokonszenvesen ábrázolni. Így például a Neue Freie Presse április 25-én közölte a lap munkatársának Teleki külügyminiszterrel folytatott beszélgetését, amelynek során Teleki kijelentette, hogy szép gesztus volna Ausztriától, ha az Antant által odaigért nyugat-magyarországi területet csak népszavazás alapján fogadná el. A Deutsches Volksblatt június 6-i számában Kunschak nagy meglepéssel konstataulta, hogy Magyarországon a „keresztény nacionalista” mozgalom irányítja az államot, és kifejezte óhaját, hogy Magyarország és Ausztria viszonya mindkét állam, de Közép-Európa nyugalma érdekében is a szoros barátságra alapoztassék. Mataja szintén hangsúlyozta, hogy Ausztria és Magyarország gazdasági együttműködése nemcsak óhajtott, hanem szükséges is. De ilyen és ehhez hasonló megnyilvánulásoktól eltekintve még a Bund-hoz tartozó keresztényszocialista politikusok is vonakodtak attól, hogy „magyarbarát” politikájukat a nyugat-magyarországi kérdésben a népszavazás elfogadásával nyilvánosan is hirdessék.

1920 első felében az osztrák keresztényszocialista párt soraiban szép számmal akadtak olyan politikusok, akik a koalíciót „leplezett bolsevizmusnak” minősítették, és mielőbbi felbontását sürgették. Egyre inkább tért hódított az a meggyőződés, elég erősek ahhoz, hogy az államot egyedül kormányozzák. A koalíció betöltötte feladatát: helyreállította és megerősítette a burzsoá államapparátust, megakadályozta a munkásosztály felfegyverzését. Márciusban az Alkotmányozó Gyűlés elfogadta a hadsereg vonatkozó törvényt, a Saint-Germain-i békeszerződésnek megfelelően még Volkswehr elnevezést is megszüntette és létrehozta egy reakciós hadsereg megszervezésének feltételeit.²³

A Magyarországgal szoros kapcsolatban álló Bund für Ordnung und Recht-be tömörült szélsőjobboldali osztrák politikusok már 1920. február elején közölték Gratz Gusztávval, hogy május 15. és június 15. között aktuálissá válik egy „polgári kormány” létesítése, továbbá, hogy nagy gondot okoz nekik, hogy arra a kb. két heti időre, amely az osztrák kormány megalakítása és az aratás közé esik, miként gondoskodjanak Ausztria élelmezéséről. Elmondották, hogy Magyarországtól 2000 vágómarhát, 25 w zsírt, 5000 w lisztet várnak és kérték annak tisztázását, mennyiben számíthatnak erre a segítségre.²⁴

A magyar kormány egyelőre nem döntött a keresztényszocialistáknak nyújtandó gazdasági segítség kérdéséről. Jónak látta viszont, hogy az általa pénzelt Bund poli-

²¹ Uo.

²² OL. Küm. resol. 1922—20—1920/181.

²³ V. ö. *Heinrich Benedikt*, Geschichte der Republik Österreich. München 1954. 108. l. és *Turok*, i. m. 254—255. l.

²⁴ OL. Küm. resol. 1922—20—1920/3608.

tikusait már előre figyelmeztesse néhány olyan szempontra, amelyek érvényesítését az osztrák kormány átalakításánál, a „rendszerváltozásnál” a maga részéről kívánatosnak tartott. Így Gratz május végén felhívta Hauser báró figyelmét, mennyire kényelmetlenül érintené a magyar kormányt, ha kormányváltás esetén a keresztényszocialisták a vezető hatalmat Renner úr kezében hagynák meg, és nem törekednének arra, hogy helyébe Magyarország iránt barátságosabb érzésű politikus kerüljön. Megemlítette továbbá, hogy akciójuk anyagi támogatásának az is előfeltétele, hogy annak katonai részébe egy magyar katonai szakember is betekintést nyerhessen.²⁵

A Bund szervezkedésének katonai részével kapcsolatban a bécsi magyar katonai misszió egyik 1920. augusztus közepéről származó titkos jelentése elmondja, hogy a legitimista Maljevác ezredes, a Bund vezérkari főnöke, június közepén, amikor a koalíció az adóügy és a katonatanácsok kérdésében hirtelen felbomlott, valóban számolt azzal a lehetőséggel, hogy a szervezet a hatalmat rajtaütésszerűen átveszi, és Kunschak vezetése alatt polgári kormány alakul. A végleges elhatározást Huber véleményétől tette függővé. Huber tábornok a szervezet katonai parancskoka azonban — az osztrák és magyar ellenforradalmi körök reményeivel ellentétben — még nem tartotta katonai alakulatát elég erősnek arra, hogy a „vörös uralom” letörésére offenzív értelemben fellépjen, hanem csupán karhatalmul kívánt szolgálni a jövő polgári kormánya számára. A jelentés szerint erre volt visszavezethető, hogy Kunschak egyelőre nem szakított a szociáldemokratákkal.²⁶ A párt tekintélyes politikusa, az akkor még háttérben álló Ignaz Seipel, aki hosszú ideig a „köztársaság” szó kiejtésétől is tartózkodott, a berlini márciusi eseményekre, azaz a sikertelen Kapp-puccsra való tekintettel szintén a koalíció fenntartását javasolta legalább addig, amíg az Alkotmányozó Gyűlés tető alá hozza az új Alkotmányt.²⁷

A szociáldemokraták a június 10-én bekövetkezett formális szakítás ellenére gyakorlatilag tagjai maradtak az Alkotmányozó Gyűlés három pártjából alakult ideiglenes kormánynak, amelyet július 7-ig Renner, majd Mayr vezetett. Ennek az átmeneti periódusnak valóban az volt a célja, hogy az Alkotmányozó Gyűlés végső formába öntse az Alkotmányt és ennek alapján küldje az új parlamenti választásokat.²⁸

Az osztrák belpolitikai viszonyok ilyen fejlődését nem nagy lelkesedéssel fogadták a magyar kormánykörökben. A Bund politikusai által beharangozott „rendszerváltás” esetleges katonai puccs helyett az őszi választásokig, amelynek kimenetele még a jövő zenéje volt, egy személyi összetételében is alig változott koalíciós kormány funkcionált. Keresztényszocialistáknak kellett megmagyarázni, milyen fontos számukra, hogy a nemzetgyűlés a szociáldemokraták részvételével dolgozza ki az Alkotmányt, amely Ausztria bizonyos mértékű federalizálásával, a kétkamarás rendszer visszaállításával, lehetővé tenné, hogy polgári kormány alakuljon és magát tarthassa, míg az eddigi Alkotmány fennmaradása esetén a választások utáni időben a szociáldemokratákkal való kooperáció elkerülhetetlennek látszanék.²⁹

1920 július közepén Richard Weisskirchner keresztényszocialista politikus, volt bécsi polgármester, Alberti gróf kíséretében a keresztényszocialista párt megbízásából tárgyalásokat folytatott a magyar kormánnyal az osztrák választási kampány több időszerű kérdéséről. A tárgyalásokon több kérdés szerepelt, így az élelmiszer probléma, a nyugat-magyarországi kérdés, a Duna kérdés, különös tekintettel Budapest és Bécs egymáshoz való viszonyára, végül a keresztényszocialista párt választási költ-

²⁵ Uo.

²⁶ HL. VKF. 1920—II—21197.

²⁷ V. ö. *Benedikt*, i. m. 108. l.

²⁸ Uo. 108—110. l.

²⁹ OL. Küm. resol. 1922—20—1920/180.

ségeinek részbeni finanszírozása a magyar kormány által.³⁰ A kérdések tervezett tárgyalási módját illetően Gratz követ Teleki külügyminiszterhez intézett július 14-i jelentése szolgál felvilágosítással. Az osztrákok a közelgő választásokra való tekintettel élelmet, gabonát akartak Magyarországtól; szerettek volna tiszta képet kapni, milyennek képzelik Magyarországon az Auszriához való jövő viszonyt. A keresztényszocialisták késznek mutatkoztak a nyugat-magyarországi kérdés rendezésére, Weisskirchner, Kunschak, Seipel szóbeli ígéretek tételére; hangoztatták azonban, hogy a békés megegyezésnek a választások utáni időre kell maradnia. Felvetették, hogy a keresztényszocialista párt kaphatna-e Magyarországtól az esetleg vele hasonló állású pártok révén a szerfelelt magas választási költségekre való tekintettel kb. 3 millió K támogatást. A tárgyalások során fontos politikai közlések tételére is készültek: nevezetesen, hogy a restauráció kérdése még nem aktuális, s ezért a párt bár monarchisztikus irányzatra törekszik, a választásokba köztársasági platformmal megy bele s ezt az irányt a kormány átvétele utáni néhány hónapban is tartani szándékozik.³¹ A tárgyalások kimeneteléről nincsenek pontos adataink. Valószínűleg mindkét fél részéről inkább informatív jellegű volt végleges eredmények nélkül. Magyarország részéről mindenesetre kilátásba helyezték, hogy polgári kormány létesítése és a nyugat-magyarországi kérdés kielégítő megoldása esetében lehet beszélni gazdasági kooperációról és élelmiszer segítségről.

III.

HORTHY, A MAGYAR KORMÁNY, A POROSZ ÉS A BAJOR ELLENFORRADALMI CSOPORTOK KAPCSOLATAI

A horthysta körök Németország ellenforradalmi nacionalista csoportjaival is konspiráltak kalandor külpolitikai céljaik megvalósítása érdekében. Németországban a novemberi forradalom után maga a kormány könnyítette meg az ellenforradalom szervezkedését, amikor a köztársaság „védelmét” a régi tisztikarra bízta. A tisztek, akik a szocialista kormánnyal vállalva hozták létre az első szabadcsapatokat, majd 1919 forradalmi fellendülése idején a spartakisták és a proletariátus ellen az első győztes utcai harcokat megvívták, hamar felismerték, hogy a köztársaság gyenge, ha rájuk van utalva és már 1920 márciusában kísérletet is tettek megdöntésére, régi pozícióik visszaszerzésére.

A készülő puccs katonai vezetői (Berthold, Bischof, Epp, Escherich, Kapp, Rossbach) a Reichswehr, a polgárság és a diákság „bolsevizmus” elleni harc jelszavával való mozgósítása mellett mindenekelőtt a müncheni, nürnbergi, würzburgi három bajor hadsereg; továbbá a Lüttwitz, később Rossbach vezette keleti és balti határvédő osztagokra; a Reinhardt, Löwenfeld, Ehrhardt féle tengerészbrigádokra; s a polgárságnak: már meglévő s különösen Bajorországban kiépült „védegylete”-ire számítottak. Bevallott céljuk volt a köztársaság megdöntése után — a monarchia restaurációjának kérdését egyelőre nyitva hagyva — „militarista-gazdasági diktatúra” megszervezése Ludendorffal az élen.

Március 13-án az Ehrhardt brigád Berlinbe való bevonulásával a porosz ellenforradalom támadásba lendült. A földbirtokos Wolfgang Kapp birodalmi kancellárnak és porosz miniszterelnöknek proklamálva magát, közölte, hogy a német nemzetgyűlés és a porosz tartományi gyűlés feloszlatásával átveszi a hatalmat s a hadseregparancs-

³⁰ OL. Küm. respol. 1922—20—1920/206.

³¹ OL. Küm. respol. 1922—20—1920/207.

noki tisztet Lüttwitz generálisra ruházta. A Kapp puccs, a monarchista tiszteknek és junkereknek ez a politikailag rosszul előkészített államcsíny a mnukásság váratlan heves harca, a nagyburzsoázia és a Reichswehr támogatásának hiánya következtében megbukott. A burzsoázia, bár minden eszközzel segítette az ellenforradalmi militarista szervezeteket és fel is használta azokat a munkásosztály elleni harcban, nem akarta kiengedni kezéből a hatalmat. Ezenkívül megértette, hogy a monarchia restaurálása az Antant beavatkozását is maga után vonná.³²

Ami Kappnak és Lüttwitznek Berlinben nem sikerült, azt a bajor reakciók Möhl tábornok vezetésével Münchenben végrehajtották: felfegyverzett osztagaikkal március 16-án megbuktatták a szociáldemokratákat is magában foglaló koalíciós Hoffmann kormányt és helyére a reakciós Kahr kormányt ültették. A puccs így Bajorországban győzelmet aratott. A bajor néppárt döntő befolyásra tett szert, a bajor szeparatizmus jelentősen megerősödött és az elkövetkező években súlyos konfliktusokhoz vezetett.

Kahr új „hivatalnok” kormánya mindenekelőtt a bajor Einwohnerwehr-re támaszkodott, amelynek megtartása Kahr politikájának axiómája lett. A bajor Einwohnerwehr-t 1919 májusában a bajor Tanácsköztársaság leverése után alapították Münchenben és 320 000 felfegyverzett embert számlált soraiban. Georg Escherich bajor erdőtanácsos és helyettese, Rudolf Kanzler, a szervezeteket önállósítani és az állam befolyásától mentesíteni akarták. Ők vetették fel, hogy az egész birodalomban létesítsenek fiókszervezeteket. Így jött létre 1920 elején a két nagy, szerteágazó „önvédelmi” egyesület, az Orgesch Org (anisation) esch (erich) és az Orko Or (ganisation) ka (nzler). Escherich egy személyben volt vezetője az Orgesch-nek és a bajor Einwohnerwer-nek, míg Kanzlernek propagandában az Orgesch-sel megegyező szervezete az osztrák Heimwehr kiépítésére fektette a fősúlyt. A szociális szempontból elsősorban tiszteket, altiszteket, földbirtokosokat, nagyiparosokat, hivatalnokokat tömörítő szervezetek demagóg programja az alkotmány, a személy, a munka és a tulajdon védelmét; a német birodalom, a jog és a rend fenntartását; mindenféle, jobb és baloldali puccs”, a bolsevizmus és „nacional bolsevizmus” leküzdését tűzte ki célul. A szervezeteket a nagytőke finanszírozta.³³

A Kapp puccs leverése az ellenforradalmi nacionalista-militarista csoportoknak szervezettileg kevésbé ártott. A puccs után Észak-Németországban betiltott szervezetek, s mindazok, akiknek lába alatt forró volt a talaj, kappisták és baltiak, a feloszlott Ehrhardt brigád, amelynek vezetői most az illegális Organisation Consul egész birodalomra kiterjedő hálózatával fogták össze embereiket, a Wiking Szövetséggel pedig Bajorországban teremtettek rohamcsapatot; s maga Ludendorff is, Bajorországba az „Ordnungszelle Bayern”-be tették át működésük színhelyét.³⁴ A német ellenforradalmi szervezetek között ebben az időben még a konzervatív-monarchista színezetű elemek és irányzat voltak túlsúlyban (bajor Einwohnerwehr, Orgesch, Orka), de 1920 februárjában Hitler is meghirdette a Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei programját, és így a fasiszta mozgalom kifejlődése is megkezdődött. Rajtuk kívül még számos szervezet létezett, amelyek ekkor még a két irányzat között ingadoztak (Organisation Consul, Bürgerräte, Offiziers-

³² Németország történetéhez: *Johannes Bühler*, Vom Bismarck — Reich zum geteilten Deutschland. Deutsche Geschichte seit 1871. Berlin 1960. A német ellenforradalmi szervezkedés és a Kapp-puccs történetéhez lásd még: *Paul Kampffmeyer*, Der Faschismus in Deutschland. Berlin—Stuttgart 1923.; *M. Villi*, Die Entwicklung und der Stand der faschistischen Bewegung. Frühjahr 1924. Berlin.

³³ Bajorország és a bajor ellenforradalmi szervezkedések történetéhez: *Hans Hubert Hofmann*, Der Hitlerputsch. Kriesenjahre deutscher Geschichte 1920—24. München 1961.; *Rudolf Kanzler*, Bayerns Kampf gegen den Bolsevizmus. Geschichte der bayerischen Einwohnerwehren. München 1931.; és *Kampffmeyer*, Villi, i. m.

³⁴ V. ö. *Hofmann*, i. m. 48. l.

bund, Stahlhelm, Bund der Landwirte, Schutz und Trutzbund, Alldeutscher Verband, Turnvereine, Militär und Regimentsvereine, stb.). Szilárd program hiányában egyenlőre mindkét irányzat együttthaladt és közös célt tűzött maga elé: a köztársaság megdöntését. S miután belpolitikailag egyelőre bizonyos tartózkodást kellett, hogy tanúsítsanak, jelszavaikat külpolitikai agitációra koncentrálták. A nacionalista revans megszületésének ideje ez, amikor a Rajna visszahódításának eszközét a „belső ellenség” a kommunisták, szociáldemokraták, zsidók elleni harcban jelölték meg.³⁵

A Kapp puccs több résztvevője, Erich Ludendorff, Max Bauer vezérkari ezredes, Stephany őrnagy, a mindenre kész Trebitsch-Lincoln, a nyilvánvaló kudarc után sem mondtak le kalandor összeesküvő terveik valóraváltásáról. Amikor Bauer, Stephany Trebitsch magukat Oberstes Geheim Komitee-nak nyilvánítva Bajorországba érkeztek, az volt a tervük, hogy Pomeránia, Kelet-Poroszország, Felső-Szilézia és Magyarország területén kibontakoztatandó „nemzeti felkelés” révén a „vörös veszélyt” elnyomják, Csehszlovákiával leszámolnak, és ezzel Németországot „lehetetlen belső és külső helyzetéből” kiszabadítják. A kappisták tervei Kahr miniszterelnöknél és Pöhner rendőrfőnöknél nem találtak a várt kedvező fogadtatásra. A bajor kormány a puccs közeli, porosz égisz alatt való megújításához nem kívánt segítséget nyújtani.³⁶

Bauerék működésük új színteréül Magyarországot szemelték ki. 1920 májusában Bauer, Stephany, Trebitsch azzal utaztak Budapestre, hogy a magyar ellenforradalmárok segítségével itt fogják koncentrálni és felfegyverezni Németországnak a kappistákat támogató elemeit; a szudétanémeteket; az ukrán és fehérorosz emigrációt; valamint Ausztria jobboldali elemeit. Bauerék megérkezésük után felkeresték Prónay Pált, aki azután összehozta őket Eckhardt Tiborral, a miniszterelnöki sajtóiroda vezetőjével, valamint Gömbös Gyulával, a *Move* elnökével, sőt Horthy kormányzónál is bejelentette, aki azután nemsokára fogadta is őket.³⁷ Prónay személy szerint elismeréssel nyilatkozott róluk *Naplójában*: „Úgy Bauer, valamint Stephany, rám igen biztató benyomást tettek és ha azon sok idegen közül, akik országunkat ellepték, egy-egy is szóba lehetett állni, akkor az csakis a német lehetett.”³⁸

Bauerék Horthynál is szívélyes fogadtatásra találtak, aki május 17-én kihallgatáson fogadta őket. Bauer előadta, hogy programjuk a „bolsevizmus”, „radikalizmus” és a „kényszerbéke” elleni harcot tartalmazza; főcél ehhez Nagynémetország, Nagy-magyarország és Nagyoroszország összefogása. Bauer, aki lényegében porosz köröket képviselt, azt a hatást keltve, hogy Bajorország nevében is beszél, megjegyezte, hogy csak Magyarországnak és Bajorországnak van „konszolidált” kormánya, amelyek közös cselekvését az tenné lehetővé, ha a szocialista Ausztriát valamilyen formában „kikapcsolnák”, illetve csatlakoztatni tudnák. De éppoly fontos volna az orosz monarchista csoportok összefogása is. Bauer kifejtette, hogy az Antant kontrollja miatt e politikát nem lehet nyíltan követni, ezért az érintett országoknak egy titkos komitét kell létrehozni, ahol a megbízottak dolga lesz a cselekvés közös vonalát kidolgozni, javaslatokat tenni, stb. A politikai finanszírozásához szükséges pénzeszközök előteremtése sem privát forrásból, sem kormányoktól nem lehetséges, ezért nem marad

³⁵ Villi, i. m. 26–27. l.; Hofmann, i. m. 48. l.

³⁶ Trebitsch—Lincoln, Der grösste Abenteuerer des XX. Jahrhunderts. Leipzig—Zürich—Wien. 187—195. l.

³⁷ Trebitsch—Lincoln, i. m. 196—199. l.; az *Abend* 1931. március 10-i „Bluff, Dummheit und hohe Politik” c. cikke.

³⁸ A határban a Halál kaszál. Fejezetek Prónay Pál feljegyzéseiből. Szerkesztette és bevezető tanulmánnyal ellátta: Szabó Ágnes és Pamlényi Ervin. Kossuth Könyvkiadó 1963. 200. l.

más hátra, mint hamis bankjegyek nyomása és kibocsátása, amelyhez egyébként már minden szükséges technikai eszköz elő van teremtve.³⁹

Baueréknak még Bajorországban megkonstruált tervei tehát módosultak és kibővültek. Az összeesküvők terveiben Ausztria került előtérbe, mint a „fordulat” kiindulópontja. Másrészt az orosz monarchista csoportok összefogása, „Nagyoroszország” megteremtése, a Szovjet-Oroszország elleni harc programba vételét jelentette olyan időben, amikor az Antant harmadik hadjáratát folytatta a fiatal szovjetállam ellen. A Szovjet-Oroszország elleni új harc kihangsúlyozása ugyanakkor kapcsolatban állt az összeesküvőknek Franciaországgal szemben a restaurálandó orosz monarchiára támaszkodó külpolitikai elképzeléseivel is.

Prónay *Naplójában* a következőképpen jellemezte Bauerék terveit: „... német és bajor katonákat, főleg az Ehrhardt divízióból szándékoztak hajókon a Dunán Ausztriába, azután Magyarországra becsempészni. Ezekkel és az ausztriai frontkämpferekkel és más megbízható fehér jobboldali szervezetekkel puccsot akartak véghezvinni oly értelemben, hogy minden országban kimondottan keresztény és nacionalista kormány jusson uralomra. Ugyanakkor a szudétánémeteken keresztül Csehország északi részébe németekkel egy betörést szerveznek, amelyet ugyanakkor az én különítményem egy délről jövő támadással támogat...” Majd epésen megjegyezte: „Ők is mint a többi külföldi ágensek, szintén csak pénzt akartak tőlünk...” Terveiket főleg Anschluss jellege miatt „túl fantasztikusnak” tartotta, ez azonban nem akadályozta meg abban, hogy ami ínyére volt, ti. a Prónay különítménynek a Csehország elleni támadásban való részvételének gondolatával még hónapok múltán is foglalkozzék.⁴⁰

Május 30-án Gömbös, Eckhardt, Prónay közölték Bauerékkal, hogy a tárgyalások további menetében néhány, a bajor kormányt reprezentáló személyt is be kell kapcsolni.⁴¹

Ebben az időben a Kahr kormány s általában a bajor ellenforradalom meglehetősen nehéz helyzetben volt. Az Antant 1920 márciusától követelni kezdte a birodalmi kormánytól a versaillesi békeszerződés leszerelésre vonatkozó cikkelyeinek teljesítését, majd júliusban Spa-ban alá is írták az erre vonatkozó külön egyezményt. Ez Bajorországban — miután teljesítése az *Einwohnerwehr*, az *Orgesch stb.* lefegyverzését is magában foglalta —, szervezett ellenállásra talált, és okát adta egy Bajorország és a birodalom között kialakult konfliktusnak, amelynek egyébként bajor, szeparatista, monarchista és köztársaságellenes körökben eddig is meg volt a talaja. Világos volt, hogy az egyelőre kiszámíthatatlan következményekkel járó konfliktus terhet Bajorország a válságos gazdasági viszonyok közepette nem tudja hosszú időn át viselni. Ilyen összefüggésben merült fel a bajor kormány részéről a Magyarország felé való tájékozódás kérdése. Bajor monarchista körök ezt mindenekelőtt arra akarták felhasználni, hogy magyar segítséggel megvalósítsák a Bajorországot és Ausztriát magában foglaló nagy délnémet állam tervét. Arra számítottak, hogy Bajorország a birodalomtól való elszakadása esetén felszabadul a versaillesi szerződés fizetési kötelezettségei alól, s Ausztriához hasonlóan lehetősége nyílik arra, hogy az Antanttól kölcsönt kapjon. Nem volt másodrendű a dolog üzleti oldala sem. Jó pénzt és élelmiszerért Magyarországnak akarták kiárusítani a Bajorországban előbb utóbb úgyis beszolgáltatásra kerülő fegyverek és felszerelések egy részét.

A magyar kormánynak két képviselője is működött Bajorországban: Denghy

³⁹ OL. Küm. resol. 1922—20—1920/384.

⁴⁰ A határban a Halál kaszál. Fejezetek Prónay Pál feljegyzéseiből i. m. 201—202. l.

⁴¹ OL. Küm. resol. 1922—20—1920/384.

Zsolt müncheni konzul és Janky alezredes, aki elsősorban a katonai körökkel tartotta a kapcsolatot. Rajtuk kívül speciális megbízatásokkal Horthyék más képviselői is megfordultak Münchenben és közvetítettek a két kormány között. Így gróf Woracziczky Olivér is, aki július végén részletes jelentésben összegezte müncheni tapasztalatait.

Woracziczky Bajorország politikai és katonai helyzetét a körülményekhez képest kedvezőnek találta. Beszámolt arról, hogy az utolsó választásokon a polgári párt megerősödött, a parasztok között élénk antibolsevista agitáció folyik és katonailag is teljesen meg vannak szervezve. A kormány és a kamara számos tagja monarchista, akik nem tartják kizártnak a jövőben a Wittelsbachok szereplését nemcsak Bajorországban, hanem még talán a Reich keretében is. Woracziczky Münchenben folytatott beszélgetései alapján abban foglalta össze a „bajor mozgalomnak” a Bauer-Stephany féle káppistákhoz nagyon hasonló célkitűzéseit, hogy Németországnak Oroszországgal és Magyarországgal kell szövetségnie. Ennek előfeltétele Oroszország nacionalizálása, másrészt a jelenlegi osztrák kormány megdöntése; majd ezt követően polgári kormány uralomra segítése, az Anschluss végrehajtása, hogy Magyarországgal mint „elsőrendű agrár állammal” közös határt kapjanak. Woracziczky jelezte, hogy a bajorok Magyarországtól élelmet várnak, másrészt egy olyan terület rendelkezésükre bocsátását, ahonnan gyorsan fel tudnának vonulni Bécs ellen. Emellett kíváncsún tartanak, hogy az osztrák kormány megdöntésében résztvevő Ehrhardt brigádot is havi 1 millióval magyar forrásból finanszírozzák. Mindezek fejében a bajor kormány fegyvereket helyezett kilátásba, megüzenve, hogy 100 000 felszerelés akár azonnal szállítható volna. Woracziczky azzal fejezte be jelentését, hogy a bajorok készek tárgyalások végett Budapestre jönni, Kahr miniszterelnök pedig biztosította, hogy mindent meg fog tenni, hogy Bajorország viszonya Magyarországgal „... mint az egyetlen olyan országgal, ahol tetterős és hatalmi eszközökkel rendelkező kormány van...,” még „bensőbbé” váljon.⁴²

Július második felében és augusztus 11-én Horthy ismét fogadta Bauerékat, valamint a bajor részéről érkezett Kanzlert, az Orka vezetőjét, és eszmecsere folytatótt velük. Tárgyalásuk anyagát terjedelmes memorandumban foglalták össze. A „bolsevizmus”, „radikalizmus”, „kényszerbéke”, a kapitalizmus kinövéséi” elleni harcra vonatkozó kalandor, demagóg fejtegetések mellett először fordul elő az „Európa elnyomott népeinek összefogása” kitétel, amely nem sokkal később már egy hasonló nevű, Ludendorff égisze alatt működő titkos ellenforradalmi szervezetet jelentett. A tárgyalók megállapodtak abban, hogy Ausztriának Bajorországhoz való csatolása után a monarchia és a monarcha kérdését egyenlőre kikapcsolják. Az osztrák kormány megdöntését jelentő „akciót” Kanzler szervezte, az Orka hajtja végre az Ehrhardt brigád segítségével; miközben Magyarország és Bajorország hivatalosan semlegesek maradnak, de szükség esetén joguk van a bécsi „fordulat” önálló végrehajtására is. Magyarország kölcsönt folyósít (amelyet Ausztria később visszafizet), Bajorországnak pedig élelmet, elsősorban gabonát ad. A bajor részről már korábban kilátásba helyezett fegyverszállításokat előleg ellenében kizárólag az Orgesch bonyolítja le. Az Orgesch kötelessége, hogy ellenintézkedéseket foganatosítson, ha Csehszlovákia az osztrák köztársaság érdekében katonailag beavatkozna. Egyébként a katonai erő szervezése, vezetése és felhasználása tekintetében az egyes államok szabad kezét kapnának, abban az esetben azonban, ha közös nagy katonai akciókra kerül sor, egy „államok feletti” felső katonai vezetés kialakítása is szükséges.⁴³

⁴² OL. Küm. respol. 1922—20—1920/207.

⁴³ OL. Küm. respol. 1922—20—1920/384.

1920 augusztusáig Horthyék tehát két német ellenforradalmi nacionalista csoporttal létesítettek kapcsolatot: a Kapp puccsban részt vett Bauer-Stephany-féle porosz csoporttal és a bajor ellenforradalmi szervezetek vezetőivel, mindenekelőtt az Orkát irányító Kanzlerrel. Horthyék a továbbiakban főleg a bajorokkal tárgyaltak és kötöttek különféle egyezményeket. A Bauer csoporthoz tartozó kalandor Trebitsch-Lincoln ezt a kölcsönös bizalom hiányával, másrészt azzal magyarázta, hogy Horthyék maguk sem tudták Bauer, vagy Kanzler képviselik-e az igazi „firmát”. Trebitsch egyébként elpanaszolta, hogy a kormányzó szívélyes környezetétől és a gazdasági szakértőktől eltekintve a vezérkarban kevés barátra találtak, a legitimisták pedig, akik terveikben a Habsburg restauráció akadályát látták, mindenféle nehézségeket gördítettek útjukba. Kellemetlenségek adódtak abból is, hogy bár hamis név alatt éltek, Bauer német vezérkari díszben mutogatta magát, úgy, hogy amikor a német követ Fürstenberggel összetalálkoztak, Gömbös tanácsára egy időre el kellett, hogy tűnjenek Budapestről és néhány hétig Prónay közbenjöttével Pálffy József Bicskéhez közelfekvő tükröspusztai birtokán tartózkodtak.⁴⁴ Valójában azonban Horthyék döntésében más okok játszottak közre: az agresszív revíziós külpolitikai célkitűzéseik támogatására egyaránt hajlandó két csoport közül ebben az időben a bajorok képviseltek reális erőt. Bauerék még Bajorországban is egy menekült társaságot jelentettek, akiket a poroszellenes szeparatista színezetű Kahr kormány kénytelen-kelletlen eltűrt, mert végül is nem feledhetette, hogy létét a hasonzorúeknek, a meghiusult Kapp-puccsnak köszönheti. Bauerék nem minden alap nélkül azt a látszatot igyekeztek kelteni, hogy Ludendorff őket támogatja. Ludendorff Budapestre való utazását azonban nem tudták elérni, mert Kahr ellene volt utazásának, mondván, hogy annak nyilvánosságra jövele többet árt mint használ. Az is sokat ártott presztízszüknek, hogy az orosz Biskupskyn keresztül állítólag Wrangel tábornokhoz fűződő kapcsolatukat nem tudták igazolni, sőt Wrangel Biskupskyt a kormányzóhoz intézett levelében „mint egyéni tisztesség szempontjából teljesen megbízhatatlant”, dezavualt. Kanzlerék mögött viszont kisebb-nagyobb torzsalkodásaik ellenére is ebben az időben ott állt a másik nagy ellenforradalmi szervezet, az Escherich vezette Orgesch, továbbá a bajor kormány. Bauerék csak pénzt kértek, tetejébe elvárták, hogy a magyar kormány fedezze hamis duma-rubeljeik előállítását, míg Kanzlerék, a bajorok, a szövetség fejében a Horthy-hadsereg felszereléséhez szükséges fegyverek szállítását helyezték kilátásba. Horthyék számára az sem volt mellékes, hogy Kanzler, az Orkán keresztül már kiépült szervezeti kapcsolattal rendelkezik az ausztriai Heimwehr mozgalommal is. A két csoport között nem hiányzott a személyeskedés és a kölcsönös intrika. A bajorok az állították, hogy Bauer ezredes hollétéről mindig tud az Antant, s ezt kevésbé cáfolta meg Trebitsch-Lincoln, aki — hüen önmagához — ezúttal Bauerék terveit adta el a franciáknak és a cseheknek.

* * *

Időközben a trianoni békeszerződés megalkotása is a befejezéshez közeledett. A Szövetséges és Társult Hatalmak Legfelsőbb Tanácsa május 6-án elküldte válaszáat a magyar békedelegáció megjegyzéseire, valamint a békeszerződés végleges szövegét. Ez a szöveg a januári békefeltételek semmilyen lényeges módosítását nem tartalmazta.

A békefelvételtételek területi rendelkezéseinek értelmében Csehszlovákia megkapta Szlovákiát és Kárpátalját, Jugoszlávia Horvátországot és Szlovéniát, Románia Erdélyt és Bánátot, a Jugoszláviának ítélt területek kivételével. A békekonferencia a

⁴⁴ *Trebitsch—Lincoln*, i. m. 199—203. l.

Saint Germain-i békeszerződéssel egybehangzóan Ausztriának ítélte Nyugat-Magyarországot. A soknemzetiségű Magyarország korábbi területének 67,3%-át (190 263 km²) és összlakosságának 58,4%-át (10 665 287) veszítette el. A győztesek a nemzetiségi elv történelmileg szükségszerű érvényesítése mellett magyarajkú, vagy többségben magyarajkú területekkel 3 és fél millió magyart is elcsatoltak. A magyar hadseregnek nem volt szabad a 35 000 főt meghaladnia; Magyarország elvesztette a tengerhez vezető utat; a Duna a győztesek ellenőrzése alá került; az országra súlyos jóvátételi terheket róttak.⁴⁵

Az imperialista béke Magyarország esetében is a dolgozó népre hárította a háború költségeinek terhet, új nemzetiségi ellentéteket teremtett; fokozta a győztesek és legyőzöttek ellentétét, távolabbi perspektívában új háborús viszály magvát hordozta magában. E súlyos feltételekkel fizette meg Magyarország a Monarchia háborús vereségét, és a proletárhatalom megdöntéséhez és a tőkés-földbirtokos uralom restaurálásához a magyar uralkodó osztályok által igénybevett Antant fegyveres segítséget.⁴⁶

Millerand, a békekonferencia elnöke a végleges békefeltételeket kísérő május 6-i jegyzékében közölte, hogy a területi kérdéseknek a magyar delegáció által felvetett megoldása, a népszavazás, felesleges. Ugyanakkor a Millerand-féle kísérőlevél sovánny ígéretet tartalmazott arra nézve, hogy a béke sérelmes területi rendelkezéseit a határmegállapító bizottságok fogják orvosolni.⁴⁷ Ezt és a francia politika hason-szemléletű más lépéseit nem a magyar kormány javaslatai és jegyzékai, hanem nagymértékben a május 15-én megindult orosz-szovjet offenzívától való félelem suggalta. Franciaország imperialista körei ugyanis fogalalkoztak azzal a gondolattal, hogy Szovjetország elleni harcukba Magyarországot is bekapcsolják.

A magyar kormány május 17-én közölte, hogy a Millerand levélben kifejtett ígérek és az ország súlyos helyzete tudatában nem tagadja meg a békeszerződés elfogadását, amelyet 1920. június 4-én a Nagy Trianon palotában alá is írt.

IV.

AZ OSZTRÁK KORMÁNY ELTÁVOLÍTÁSÁRA IRÁNYULÓ MAGYAR—BAJOR—OSZTRÁK TITKOS TÁRGYALÁSOK 1920 AUGUSZTUS—SZEPTEMBER FOLYAMÁN. A LUDENDORFF-FÉLE ELNYOMOTT NÉPEK SZÖVETSÉGE

A magyar kormány képviselői, a bajor és az ausztriai ellenforradalmi szervezetek vezetői kalandor terveik összehangolását első ízben az 1920 augusztus végén Budapesten megtartott titkos tárgyalásokon kísérelték meg.

Csáky Imre a külügyminisztérium egyik iratában kifejtette, hogy a magyar kormány a bajorokkal és osztrákokkal küszöbön álló tárgyalásokon „a bolsevizmus leküzdésére, és a cseh imperializmus elleni közös védekezésre” kívánja koncentrálni erőit.⁴⁸ E demagóg hazug beállítás mögött a horthysta köröknek az osztrák és cseh köztársaság elleni, valamint a munkásság és általában a haladó erők letörésére vonatkozó tervei húzódtak. Az 1920 augusztus folyamán keletkezett és rendelkezésünkre

⁴⁵ A magyar béketárgyalások I—III. kötet. Budapest 1920—1921.; *Buday László*, Magyarország küzdelmes évei. Budapest 1923.

⁴⁶ V. ö. Az újkori diplomácia története (1919—1939). Szerkesztette *V. P. Pátyomkin*. Budapest 1950. 60—62. l.; *Nemes*, i. m. 374—378. l.

⁴⁷ A magyar béketárgyalások II. kötet, i. m. 487—488. l.

⁴⁸ OL. Küm. resol. 1922—20—1920/207.

álló magyar külügyminisztériumi, valamint vezérkari iratokból teljes bizonyossággal megállapítható, hogy a horthysta katonai klikk nagy vonásokban már ekkor kidolgozta az Ausztria elleni intervenció távolról sem csupán irattárakban porosodó tervét, amely a Remény fedőnevet viselte. Az osztrák ellenforradalmi szervezetek viszonylagos gyengesége, Ausztria és Csehszlovákia katonai készülődése miatt a vezérkar az intervenciónak kizárólag magyar erőkkel való megvalósítása helyett ennek bajor segítséggel való előkészítését javasolta.⁴⁹ Az osztrák kormány megbuktatása után hatalomra kerülő „tisztá polgári” kormánytól most is a nyugat-magyarországi kérdés kedvező megoldását, az osztrák, s ezen keresztül a közép-európai reakció erősödését, a Slovenskóban kirobbantandó „irredenta” támogatását várták. Ennek ellenében hajlandók voltak az osztrák polgári kormánynak mintegy 1500 w lisztet, 5-6000 w burgonyát átengedni, sőt pénzbeli és hadi támogatásról is tárgyalni. A bajorokat illetően a katonai tervek összeegyeztetésére, élelem és pénz fejében fegyverszállításokra vonatkozó kereskedelmi kapcsolatok kiépítésére készültek, amelynek későbbi folyamánya „a közös politikai cselekvés” lehet.⁵⁰

A külügyminisztérium az osztrák jobboldali köröknek a tárgyalásokba való bekapcsolása érdekében augusztus 6-án megbízta báró Perényi Zsigmondot, a magyar irredenta szervezeteket irányító Magyar Nemzeti Szövetség vezetőjét, hogy utazzék Bécsbe és újítsa fel azokat a tárgyalásokat, amelyeket az osztrák keresztényszocialista párt vezetőivel Kánya és Weisskirchner megindítottak. Közölje, hogy a bajorok részéről is történt közeledés, akik a „két akciót” a cél egysége miatt egybe akarják foglalni. Perényi útján politikai nyomást is igyekeztek gyakorolni az osztrák keresztényszocialista politikusokra, sejtetve, hogy ha nem sikerül velük megegyezni, hajlandók Ausztriát feláldozni és csak Bajorországgal teremteni közös politikai akciót.⁵¹

A magyar—bajor—osztrák titkos tárgyalások megszervezését legfelsőbb fokon személyesen gróf Teleki Pál miniszterelnök és külügyminiszter irányította. Részt vettek benne a bécsi magyar követség és katonai misszió; a Kettőskereszt Vészövetség vezetői, közte Siménfalvy ezredes; több politikus és magas hivatalnok, így Bánffy Miklós gróf és Kánya Kálmán külügyminiszter helyettes, akikről a vonatkozó iratok névszerint is említést tesznek. Bajorországot Escherich helyettese, az Orkát irányító Kanzler képviselte, továbbá dr. Georg Heim, a parasztszövetség vezére, Bajorország „koronázatlan királya”, aki a weimari alkotmánynak a bajor parlament által való elfogadását „hazaárulásnak” minősítette, továbbá Branca, volt párisi bajor követ, akinek apja viszont a régensnek volt hadsegéde. Az osztrák keresztényszocialista párt vezető politikusai „belpolitikai okokból” nem akartak a tárgyalásokon megjelenni. Ausztriából végül is a keresztényszocialista párt monarchista jobbszárnyához tartozó Bund politikusok, Johannes Liechtenstein herceg, Wiesner volt követ és Teufel érkeztek meg.⁵²

A döntő megbeszéléseket augusztus 25–26-án gróf Teleki svábhgyi villájában tartották.⁵³ A külügyminisztérium augusztus 30-án kelt Denghy müncheni konzulnak címzett szigorúan bizalmas instrukciója szerint politikai téren a következő elvi megállapodásra jutottak: „... a Renner kormány lehetőleg eltávolítandó és ennek helyére egy polgári köztársasági kormány helyezendő. Ausztriának Németországhoz való csat-

⁴⁹ HL. VKF. 1920—II—21197.

⁵⁰ OL. Küm. resol. 1922—20—1920/207.

⁵¹ Uo.

⁵² OL. Küm. resol. 1922—20—1920/252., 260., 263., 273., 285.; HL. VKF. 1920—II—21484., 23130.

⁵³ HL. VKF. 1920—II—23130.; OL. Küm. resol. 1922—20—1920/217.

lakozása, valamint a monarchista restauráció kérdése egyelőre kikapcsolatik, miután ezen kérdések mindnyájunkat az entente-al, Magyarországot pedig elsősorban a kis entente-al hoznák ellentétbe. Ezen program keresztülviteléhez mindenekelőtt az osztrák keresztényszocialista párt megnyerése szükséges. Wiesner követ ur vállalkozott ennek kieszközlésére, valamint a bajorokkal való közvetítésre. Wiesner és Teufel urak a legközelebbi napokban Bajorországba utaznak, később pedig Bécsben lesz egy megbeszélés. A magyar kormány tőle telhetőleg támogatni fogja ezen politikát, katonai beavatkozás részünkről nincs terübe véve...⁵⁴

Ezek után azt gondolhatnánk, hogy a magyar-bajor-osztrák tárgyalások résztvevői az osztrák ellenforradalmi szervezetek erejét illető kétségeik, s a keresztényszocialista párt határozatlansága mellett a nemzetközi helyzetnek a szovjetellenes háború már vitathatatlan kudarcával bekövetkező megváltozását, a közép-európai, különösen az osztrák munkásságnak éppen az elmúlt bojkott során tapasztalt harckészségét figyelembevéve, levették a napirendről Ausztria, az osztrák kormány ellen tervelt erőszakos fellépéseiket. A magyar vezérkar iratait, sőt Trebitsch könyvét lapozva azonban megállapíthatjuk, hogy 1920 augusztusában erről még nincsen szó. Egyelőre csak Magyarország katonai akcióiról mondtak le és helyette anyagi támogatását kérték a bajor osztrák Orkának az Ehrhardt brigád és az Orgesch segítségével végrehajtandó erőszakos fellépéséhez. Kanzler a tárgyalások után úgy nyilatkozott a Münchenben állomásozó Jankynak, hogy jobb, ha Magyarország egy esetleges beavatkozással nem teszi örök ellenségévé a wienieket. Okvetlen szükséges — mondotta —, már német presztizsből is, hogy egész Ausztriában az ő szervezetük döntse meg a jelenlegi uralmat.⁵⁵ Az Orka erőszakos fellépésének részletes tervében és időpontjában azonban nem állapodtak meg; ehhez további, elsősorban osztrák keresztényszocialista politikusokkal folytatott tárgyalásokra volt szükség.

Nem oldották meg a tárgyalásokon a Magyarországot, Bajorországot, Ausztriát elválasztó kérdéseket, mindenekelőtt a restauráció problémáját sem. Nem történt megállapodás Nyugat-Magyarország kérdésében. A magyar vezérkari főnökségnek pillanatnyilag az volt a véleménye, hogy az osztrák ellenforradalmi szervezetek pénzbeli támogatását nem célszerű függővé tenni attól, hogy Nyugat-Magyarországról lemondanak-e vagy sem, miután az az elsőrendű érdek, hogy az osztrák „vörös uralom” véget érjen. Ha ebben — mondták — Magyarország anyagi támogatással vagy aktív fellépéssel közreműködődik, abból „erkölcsi tőkét” kopácsolhat.⁵⁶

Horthyéknak viszont végül is jelentékeny fegyverszállításra vonatkozó egyezményt sikerült kötniök a bajor szervekkel. E tárgyalásokkal kapcsolatban ugyancsak Kanzler mondotta el Jankynak, hogy Budapesten alkalma volt vezető férfiakkal többször tárgyalni, kétszer beszélt Horthyval, kinek Ludendorff-tól egy levelet is vitt, tárgyalta a vezérkar főnökével, kívánságait feljegyezte és a kért anyagokat (fegyvert, felszerelést) mind be fogják mihamarabb szerezni s a Block neve alatt a Dunán Budapestre küldik. Kanzler megjegyezte, hogy a legtöbb dolog Bajorországból szállítható, a többi pedig már megrendelték Berlinben.⁵⁷ Trebitsch szerint Magyarország Bajorországgal teljesen hivatalos gazdasági tárgyalásokat folytatott, titkos fegyverszállításra vonatkozó egyezményeket kötött, sőt a rajnai vasipar segítségével egy magyarországi fegyvergyár felállításáról is tárgyaltak.⁵⁸

⁵⁴ OL. Küm. resol. 1922—20—1920/309.

⁵⁵ HL. VKF. 1920—II—23130.

⁵⁶ HL. VKF. 1920—II—21197.

⁵⁷ HL. VKF. 1920—II—23130.

⁵⁸ Trebitsch—Lincoln, i. m. 200. 1.

A bajor küldöttek, a budapesti tárgyalásokról, különösen annak politikai pontjairól jelentést tettek Kahr miniszterelnöknek, aki a megállapodásokhoz utólag hozzájárult.⁵⁹

* * *

A tárgyalások a bajorok és az osztrákok között tovább tartottak. Kanzler erőfeszítései arra irányultak, hogy az Alsó-Ausztriában és Bécsben kiépült Heimwehr szervezetek is fogadják el a bajor vezetést. Kraus Alfréd nagynémet tisztí szövetségével a megbeszélések már 1920. augusztus 3-án Salzburgban meghiusultak. Kraus ismételtén kijelentette, hogy Nagynémetország megteremtése a cél, s itt a porosz, s nem pedig a bajor utat kívánja követni; szervezete antikarlista és a bajor Orgesch és Orka vezetése helyett valamennyi osztrák Heimwehrt Bécs vezetése alatt kívánja egyesíteni.⁶⁰

Most, az augusztusi tárgyalások után a másik nagy szervezet, a Bund für Ordnung und Recht politikusai közül a budapesti tárgyalásokon is részt vett Liechtenstein, Wiesner és Teufel utaztak Münchenbe, ahol Ludendorffal, Pöhner rendőrfőnökkel találkoztak és folytattak megbeszéléseket.⁶¹ Ismeretes, hogy a Bund a többi között a Frontkämpfereket, diákokat, tornászokat egyesítette; a magyar kormánykörökkel jóban volt, ezek pénzbeli támogatását élvezte, számos vezetője és tagja monarchista volt. A katonai vezetést a nyári huzavona után Josef Metzger tábornok vette át, aki a háború alatt Conrad von Hötzendorf hadműveleti irodájának volt a titkára. Liechtensteinék müncheni tartózkodása szervezetük és a bajorok között közeledést hozott létre, amelyet a szeptember elején Bécsben megtartott tárgyalások még szorosabbra fűztek.

Szeptember 6—7-én, a bajor-osztrák ellenforradalmi szervezetek között Bécsben lezajlott tárgyalásokon — ahol a magyar kormányt minden valószínűség szerint Gratz Gusztáv bécsi követ képviselte — újból megerősítették az augusztus 25—26-i budapesti tárgyalások határozatát, hogy ti. a résztvevők az „antibolsevista akcióban” a monarchia és az Anschluss kikapcsolásával kölcsönös támogatásban részesítik egymást. Ugyanakkor a budapesti tárgyalásokon hozott megállapodások több, elsősorban katonai vonatkozású pontja lényeges változásokon ment át. Ezek közül az a legfontosabb, hogy az osztrák keresztényszocialista párt vezető politikusai az utolsó pillanatban megtagadták közreműködésüket és garanciájukat az Orka és az osztrák ellenforradalmi szervezetek által az Ehrhardt brigád segítségével tervezett és az osztrák kormány megdöntésére irányuló katonai fellépéstől.⁶²

Az illetékes osztrák Heimwehrek vezetői kifejtették, hogy az ősszel esedékes választások előtt, tehát legkésőbb október 10-ig a kormány elleni erőszakos fellépéshez szükséges katonai erőt nem tudják kiállítani. Ehelyett a választásokon többségre számító keresztényszocialista és nagynémet pártok olyan politikát fognak kialakítani, amely pártviszályaikat félretéve, a közös ellenség, a szocialisták ellen irányul és polgári koalícióra vezet. A polgári pártokból álló koalíciós kormány végrehajtja a Volkwehr és a munkásság lefegyverzését és ugyanakkor megszervezi az új Wehrmachtot. Megegyeztek, hogy a Bécsben, Alsó- és Felső-Ausztriában létező szervezeteket (elsősorban Bund) az Ehrhardt brigád 500 tagjával, és fegyverekkel, tehát bajor segítséggel a lehető leggyorsabban megerősítik és az új polgári kormány rendelkezésére bocsájtják. Magyarország a pénzbeli terheket viselné, mégpedig: az Ehrhardt-féle „Kern-

⁵⁹ OL. Küm. resol. 1922—20—1920/337.

⁶⁰ Kanzler, i. m. 101. l.

⁶¹ U. o. 102—103. l.

⁶² OL. Küm. resol. 1922—20—1920/363.

truppe” 4 havi eltartásához 40 milliót, havonta, de legalább 4 hónapon át 2 milliót folyósít a többi szervezet, és újabb 4 milliót „propaganda” költségekre. (Ez utóbbival kapcsolatban a magyar kormánytól szeptember 12-ig gyors választ kértek.)⁶³

Szeptember 13-án Gratz már arról értesítette Teleki miniszterelnököt, hogy, az ismert ügyben lefolyt tárgyalások” „igen jó eredménnyel” véget értek.⁶⁴ De nincsen öröm ürm nélkül. Itt nemcsak arra gondolunk, hogy az osztrák kormány elleni erőszakos fellépésről egyelőre le kellett, hogy mondjanak, hanem arra is, hogy a horthysta magyar kormányzat jobbat is el tudott volna képzelni, mint hogy a bécsi és alsó-ausztriai osztrák Heimwehr, amelybe oly sok pénzt ölt, most már esetleg teljesen bajor befolyás alá kerül. Mindamellett azzal vigasztalták magukat, hogy ezáltal az osztrák szervezkedés, ha nem is a „legkívánatosabb irányban”, de újabb „impulzusokat” fog nyerni. Kilátásba helyezték további anyagi támogatását is.⁶⁵

A külügyminisztérium Denghy müncheni konzulnak küldött tájékoztatójában hangsúlyozta, hogy „a bajor konzervatív körök” felé továbbra is konciliánsnak fog mutatkozni, bár a velük folytatott tárgyalásokat a politikai helyzet módosulása következtében más alakra fektetik és a jövőben a gazdasági szempont (fegyverszállítás) fog előtérbe kerülni.⁶⁶

* * *

Bajorországban Ludendorff és köre nem sok hajlandóságot mutatott arra, hogy a szeptemberi megállapodásokhoz tartsa magát. Most az Elnyomott Népek Szövetsége-ének szélsőségesen reakciós tervével lépett fel, amelynek eszméjét Ludendorff már Horthyhoz intézett augusztus 19-i levelében felvetette.⁶⁷ Janky alezredes magyar katonai megfigyelő szeptember 10-e táján meglátogatta Ludendorffot wilhelmshöhe-i villájában, átadva neki Horthy üdvözlét és üzenetét, miszerint a kormányzó nagy súlyt helyez arra, hogy vele, Ludendorffal a közvetlen összeköttetést minél gyakrabban fenntartsa. Ludendorff a beszélgetés során kifejtette, hogy a jelen helyzetből egy kivezető út van, az Elnyomott Népek Szövetsége. A tábornok, aki később a frankhamisításban is részt vett, hangsúlyozta, hogy miután minden akcióhoz elsősorban pénz kell, itt — mint Horthynak is megírta — az orosz bank létesítése lenne a legfontosabb. Ha Magyarországnak lennének is eleinte kisebb befektetései, ez később búsán visszatérül, mihelyt az orosz urak az új rubelt a piacra hozzák. Ludendorff a beszélgetés során számos kérdés közül a Habsburgokat, Friedrich személyét is szóba hozta, tudta milyen szívesen fogják hallgatni, ha megüzeni, hogy Nyugat-Magyarországra vonatkozóan „jogosnak” tartja a magyar álláspontot.⁶⁸

A magyar kormánynak és külügyminisztériumnak Ludendorffék szeptember 28-i memoranduma alapján módja volt megismerkedni az Elnyomott Népek Szövetsége-ének írásban is lefektetett tervzetével.⁶⁹ Itt első pillanatra is az a szembeötlő, hogy Ludendorffék, kik nyilván a magyarok érdeklődésének felkeltése céljából az Ausztria elleni katonai akció forszírozásával jelentkeztek, most elsősorban a hamis duma rubelek kibocsátásának fejtegetésére és az orosz emigránsokkal való összefogásra, tehát a szovjetellenes harcra összpontosították figyelmüket.

⁶³ OL. Küm. resol. 1922—20—1920/217.

⁶⁴ OL. Küm. resol. 1922—20—1920/345.

⁶⁵ HL. VKF. 1920—II—22596.

⁶⁶ OL. Küm. resol. 1922—20—1920/363.

⁶⁷ Közli: Horthy Miklós titkos iratai. Az iratokat sajtó alá rendezte, magyarázó szövegekkel és jegyzetekkel ellátta: *Szinai Miklós és Szűcs László*. Második kiadás. Budapest 1963. 34—38. l.

⁶⁸ HL. VKF. 1920—II—23152.

⁶⁹ OL. Küm. resol. 1922—20—1920/384.

A memorandum rövid bevezető elvi részében megállapította, hogy a Szövetségnek kettős célja van: a „radikalizmus” alóli felszabadulás és a „kényszerbéke” felszámolása. Ennek elérése érdekében a bajor vezetés alatt álló Németország, Magyarország és a „jobboldali orientációjú” Oroszország összefogására számít, a későbbiekben pedig kívánatosnak és lehetségesnek tartja Bulgária és Olaszország csatlakozását is.⁷⁰ Ludendorff bizalmasa, a magyar kormány által a Bauer ezredes és Trebitsch-Lincoln személye iránti bizalmatlanság miatt már részben elejtett Stephany közölte Denghy müncheni magyar konzullal, hogy, az ausztriai akciót a saját szakállukra is meg akarják kockáztatni, nem várva be a választásokat. . .” Kifejtette, hogy ha kell, az „Elnyomott Népek Szövetsége-ét Magyarország nélkül is megcsinálják, mert biztosra veszik, hogy Franciaországban előbb-utóbb nagy nehézségek fognak támadni és akkor a Szövetség magához ragadja a hatalmat a kontinensen. Stephany kérte, hogy a magyar kormány a Move vagy az Éme útján nyújtson pénzbeli támogatást Ludendorffék terveihez.⁷¹ Gyakorlati téren az első lépés a szükséges pénzeszközök megteremtése lett volna, majd az orosz emigráns körök megnyerésével és bevonásával az érdekelt államok akció-vezetésre hivatott titkos „komité”-jének a kialakítása. A hamis bankjegyek előállításának költségeit 2 millió M-ban, azaz 10 millió K-ban állapították meg, s utaltak arra, hogy Magyarország ezt már megígérte volt.⁷²

A memorandum az orosz emigrációval foglalkozva külön kitért Biskupsky generális személyére, megjegyezve, hogy később lehetne mással pótolni, most azonban tárgyalni kell vele, mert németbarát, ott áll mögötte a fehér ruthén és ukrán parasztszervezet, s mert kívülre más számbajöhető személy nincsen. Később a bajorok Biskupskyról még egy külön feljegyzést készítettek, amelyben egyrészt azt bizonyították, hogy Biskupsky és Wrangel között nincs „megoldhatatlan ellentmondás”, másrészt, hogy a Szovjetoroszország elleni harc szempontjából Wrangel peremállamra kiterjedő hatalma nem ütképes és így jelentőség nélküli. Ezzel szemben a fehér ruthén és ukrán paraszt szervezeteket, valamint Osbirko és Grekow generálisokat magában foglaló Prágai komité Biskupskyt fogja támogatni, ha a szovjethatalom elleni harchoz német pénzbeli és anyagi támogatásra tud szert tenni. Ez a feljegyzés minden kommentár nélkül is tanúskodik Ludendorfféknak, a német reakciónak már a szovjethatalom győzelmével egyidejűleg megfogalmazott szovjetellenes, háborús terveiről. „Deutschland kann sich nur mit und durch Russland erholen, es ist dies eine Lebensfrage für Deutschland. . .” — hangoztatták.⁷³

Az Elnyomott Népek Szövetsége-ének szovjetellenes, a békeszerződések összetörésére irányuló vonalával és a közeljövőben esetleg még Ausztria ellen is kiéleződő tevékenységével kapcsolatban Horthyéknak aligha lehetett kifogása. De a magyar kormány még mindig tárgyalásban állt a franciákkal, még mindig reménykedtek abban, hogy a szovjetellenes háborúba való bekapcsolódás és az ország gazdasági kiárusítása fejében a franciák segítségével sikerül elérniök a horthysta hadsereg felfegyverzését, sőt a trianoni békeszerződés bizonyos revízióját is.⁷⁴ Ezért a magyar kormány megtagadta hivatalos csatlakozását az Elnyomott Népek Szövetsége-éhez. Teljesen lehetetlen volna — írta Teleki miniszterelnök Denghy müncheni konzulnak — egy ilyen lépést titokban tartani, márpedig ilyen irányú politikai orientációnak esetleges nyilvánosságra hozatala szembeállítana az ententtel. A Szövetség tervezett organizációja szempontjából megjegyezte, hogy a kormányzó mint

⁷⁰ Uo.

⁷¹ OL. Küm. resol. 1922—20—1920/363.

⁷² OL. Küm. resol. 1922—20—1920/384.

⁷³ U. o.

⁷⁴ A francia—magyar tárgyalásokhoz lásd: *Nemes*, i. m. 312—334. l.

államfő, nem lehet egyenrangú feje a Szövetségnek Kahr ural, a bajor miniszterelnökkel és Biskupskyval, egy tulajdonképpen minden megbízás nélküli orosz ezredessel. Teleki kifejtette, hogy egy pénznyomda felállítását Budapesten szintén aggályosnak tartaná, mert nem érnének el mást, mint a már forgalomban lévő nem szovjet bankjegyeknek még nagyobb fokú elértéktelenedését, amivel viszont ártanának annak a jövőbeni Oroszországnak, amelynek jóindulatát későbbi időkre biztosítani óhajtának. Elfogadhatatlannak minősítette azt a kérdést is, hogy Ludendorfféknak a Move vagy az Éme útján nyújtsanak támogatást.⁷⁵

A kormánynak Ludendorffék szeptember 28-i memorandumára küldött válaszában azonban mindez nem volt ilyen élesen megfogalmazva. Az Elnyomott Népek Szövetsége-éhez való csatlakozást a már említett okok miatt finoman elutasították, de a bajorokkal, mindenekelőtt a Kahr kormánnyal való további együttműködés lehetőségét már csak a folyamatban lévő fegyverszállítások miatt is igyekeztek fenntartani. Utaltak arra, hogy a hangsúlyt egyelőre inkább a Kanzlerrel és Bauerrel augusztus 11-én kötött megállapodásokra kellene helyezni, és hogy Bajorország és Magyarország csak akkor lehetnek hatalmi tényezők, ha a két országot elválasztó és akadályozó Ausztriát valamilyen formában legyőzik.⁷⁶

A francia-magyar tárgyalások november végéig tartottak, de a magyar kormánykörök már szeptember végétől nem fűzhetek komoly reményeket azok további menetéhez. A Vörös Hadsereg győzelmes harca meghiusította az Antant harmadik szövjetellenes hadjáratát, s így a horthysta hadseregnek a háborúban való részvételét is. Október 12-én Rigában aláírták a szovjet-lengyel előzetes egyezményt a béke megkötéséről, 14-én pedig megkötötték a szovjet-finn békeszerződést. Wrangel megvert csapatai a Krim félszigetre húzódtak vissza.⁷⁷ Anglia és Olaszország képviselői tiltakoztak a franciáknak adandó koncessziók ellen.

A hatalmaknak, mindenekelőtt Franciaországnak a nemzetközi helyzettel összefüggésben Magyarország iránt megváltozott magatartása nyert kifejezést abban is, hogy szeptember végétől sürgetni kezdték a magyar kormánytól a trianoni békeszerződés ratifikálását. A kormány Praznovszky Iván párizsi magyar ügyvivőn keresztül kérte, vegyék figyelembe nemzetközi helyzetét a „konszolidáció” szempontjából. Praznovszky Laroche francia nagykövetnek kifejtette, hogy a ratifikáció e feltételek mellett könnyen vezethet egy „felkelésre” nemcsak Magyarországon, hanem az elszakított területek népessége között is. Az egész francia-magyar közeledés feltétele az volt — mondotta Praznovszky —, hogy bizonyos könnyítés lesz a Magyarországgal szembeni nyomáson, legalább azokban a dolgokban, amelyek nem közvetlenül érintik a békeszerződést. Bár volt rá idő és alkalom, semmit sem csináltak. Az elszakított területeken üldözik a magyarokat, a jugoszlávok folytatják a magyar területek elfoglalását, nem történt semmi haladás a nyugat-magyarországi kérdésben.⁷⁸ Szeptember 25-én Paleologue a Nagyköveti Konferencia részéről felszólította Praznovszkyt, közölje a magyar kormánnyal, hogy haladéktalanul tegye meg a szükséges intézkedéseket a trianoni békeszerződés azonnali ratifikálására.⁷⁹ A Nagyköveti Konferencia a ratifikáció utolsó határidejét végül is november 15-ben állapította meg. Közölte, hogy ellenkező esetben nem tudnának további felhatalmazást adni Magyarországnak, hogy képviselve legyen a Duna-bizottságban, ahol ülésezni nincs más jogcíme, mint

⁷⁵ OL. Küm. resol. 1922—20—1920/363.

⁷⁶ OL. Küm. resol. 1922—20—1920/384.

⁷⁷ V. ö. *Patyomkin*. i. m. 96—99. l.

⁷⁸ Papers and Documents Relating to the Foreign Relations of Hungary. Volume I. Budapest 1939. No. 658.

⁷⁹ Uo. No. 669.

a trianoni szerződés, másrészt, hogy az 1920. május 6-i „lettre d' envoi”-ban jelzett határkiigazító bizottságok sem kezdek meg működésüket, csak amikor a szerződés már életbelépett.⁸⁰

V.

A BÉCS, BÉCSÚJHELY ÉS KÖRNYÉKE ELLENI RÉSZLEGES MAGYAR INTERVENCIÓ TERVÉNEK KIDOLGOZÁSA 1921. JANUÁRJÁBAN

Az Ausztria ellen szőtt terveket a keresztényszocialisták 1920 októberében bekövetkezett kormányalakítása után többé már nem lehetett a Renner kormány, a szociáldemokraták megbuktatásának szükségességével indokolni. 1920—21 telén, a Szovjetoroszország példája után állítólag Ausztria részéről fenyegető „szélsőbalrafordulás”, „bolsevista veszély” volt az ürgy az osztrák köztársaság ellen tervezett katonai fellépésre.

A Szovjetoroszország elleni intervenció kudarca után a kapitalista világ nem azonnal, nem egyszerre és nem örömmel lépett a szovjethatalom elismerésének útjára. Ebben az időben még szép számmal akadtak Antant körök, ahol figyelemmel hallgatták a bolsevizmus katonai letörésére vonatkozó fejtegetéseket. A burzsoázia és politikusai nagyon is hajlottak arra, hogy rendszerüknek a háború és a nemrég kezdődött gazdasági válság által felfokozott bajait, a proletáriátus megnövekedett politikai aktivitását a bolsevizmus számlájára írják. A burzsoázia és tábornokai nem könnyen mondtak le a szovjethatalom megdöntésére vonatkozó katonai terveik valóráváltásáról. Mi több, 1920—21 telén Franciaország új szovjetellenes lengyel-balti tömb összekovácsolásával foglalkozott, amelybe Romániát is bevonták.⁸¹ Németország reakciós körői a spa-i konferencia feltételei és a jóvátétel teljesítése helyett ismét felajánlották szolgálataikat a bolsevizmus letörésére. Arnold Rechberg közíró és nagyiparos Ludendorff megbízásából emlékiratot nyújtott át az Antant vezető politikusainak, amelyben javasolta, szervezzenek fegyveres beavatkozást Szovjetoroszország ellen. A Völkischer Beobachter újság 1921. évi számában megjelent Alfred Rosenberg cikke, amely felhívást tartalmazott a Szovjetunió elleni hadjárat megszervezésére. „Az a fő, hogy az orosz hadseregre egy második tannenbergi vereséget mérjenek s visszaűzzék Oroszországba. Ez kizárólag a németek dolga s ez lesz egyúttal újjászülésünk tulajdonképpeni kezdete.”⁸²

1920 december közepén Janky müncheni magyar megbízott ismét felvette a kapcsolatokat Ludendorffal. Ludendorff közölte, hogy puhatolóztak nála az angolok és a franciák is. „Figyelmeztettem az urakat — mondotta —, hogy még ha most minden anyagot Németország rendelkezésére bocsátanának is, akkor sem lehetünk abban a helyzetben, hogy egyedül felvehessük a harcot ... tehát csak egy európai szövetség küzdheti le a rendkívüli veszélyt, és pedig sikerrel és végleg csak akkor, ha kölcsönösen, Moszkvában írtják ki. Defenzív ellenállás nem elégséges, hanem dől-ről (Krim) és Északról (Riga) is támadólag kell az átkaroló hadműveleteket megindítani, és pedig csak a győző államokkal egyetemben...”⁸³

Horthy és vezérkara újból kísérleteket tett, hogy bekapcsolódjék az újrászerveződő szovjetellenes tömbbe, illetve, hogy a bolsevizmus elleni harc ürügyével Bajor-

⁸⁰ Uo. No. 727.

⁸¹ Vö. *Patyomkin*, i. m. 117—120. l.

⁸² Uo. 109. l.

⁸³ HL. VKF. 1920—II—29050.

országgal közösen végrehajtsa az Ausztria ellen régóta tervezett katonai akciót. A vezérkari főnökség hadműveleti irodája 1920. december 28-án jelentés kiegészítést kért Jankytól. A Ludendorffal való újabb megbeszélés alapján Jankynak a többi között a következőket kellett megtudakolnia: 1. Az Elnyomott Népek Szövetsége képes-e említésre méltó katonai akció kifejtésére? 2. Ludendorff hogyan ítéli meg Magyarország helyzetét? 3. Cseh-németekkel vannak-e összeköttetései, Csehország elleni bajor közreműködésről lehet-e szó és milyen feltételek mellett? 4. Ausztriában lehetne-e bajor közbelépésről szó? 5. Magyarország milyen katonai, gazdasági támogatással segíthetné elő Bajorország intézkedéseit? Bajorország milyen anyaggal segíthetne Magyarországon?⁸⁴

1921 januárjában a horthysta vezérkar hozzáfogott az osztrák köztársaság elleni katonai fellépés eddig csak vázlatos tervének részletes kidolgozásához. Az általános elveket Horthy kormányzó, Belitska honvédelmi miniszter és Panos ezredes vezérkari főnök január 16-i közös, titkos megbeszélésén tisztázták.

Megállapodtak, hogy: 1. *Abban az esetben, ha Ausztriában „nyíltan kitör a szélső balrafordulás”, Wient, Wiener-Neustadtot és környékét átmenetileg magyar csapatok szállják meg annyi időre, míg az ottani „mérsékelt irányzat” vezetőségének állása megszilárdul. Az Ausztria elleni intervenciót másfél magyar gyaloghadosztály bevetésével a bajorokkal egyetértőleg hajtják végre abban az időpontban, amikor a bajorok is Wienhez közelednek.* 2. *Ha a várt „szélső balrafordulás” nem törne ki, de a bajorok mégis eltökélnék magukat arra, hogy a helyzetet „puccsszerűen jobbrafordítják”, magyar részről nem történik hivatalos fegyveres beavatkozás, azaz a magyar nemzeti hadsereg csapatai nem vonulnak be Ausztriába. Kilátásba helyezték azonban, hogy a még megszervezendő „magyar önkéntes szabadságcsapatok” ekkor is betörnek Ausztria említett területeire, hogy ott — ismét a bajorokkal egyetértőleg — hadianyagra tegyenek szert és a bajorok elől menekülő magyar kommunistákat elfogják.*⁸⁵

Nem sokkal a megbeszélés után gróf Ráday Gedeon különleges megbízatással Münchenbe utazott, hogy a magyar-bajor akció összeegyeztetését Kahr miniszterelnökkel és Kanzlerrel megtárgyalja (eredetileg gróf Bethlen István kiküldetéséről volt szó)⁸⁶; Gratz külügyminiszter pedig a párizsi magyar külképviselőt útján kísérletet tett az Antant várható állásfoglalásának kipróbálására. Waldherr ezredes Bécsbe küldték, az ő feladata volt az osztrák Orka (Heimwehr) vezetőjének, Metzger tábornoknak az értesítése és véleményének megtudakolása.⁸⁷

A horthysta katonai klikk az osztrák köztársaság ellen tervelt részleges intervenciót a bolsevizmus elleni harcra indokolta. Egy tartalmában igen érdekes, dátum és aláírás nélküli kéziratos feljegyzés szerint Ausztriát azért kell „elintézni”, mert ha ott a bolsevizmus kitör, Magyarország a Nyugattól el lenne vágva. Ugyanezen irat szerint az intervenciónak *hármass célja lenne: 1. vörös uralom letörése; 2. jobboldali irányzat megalapozását biztosítani; 3. hadianyagra szert tenni.* Panos ezredes vezérkari főnöknek a Hegedűs hadtestparancsnokság részére készült „Utasítása” szerint az egész akció indító momentum a *„Ausztria felszabadítása a vörös uralom alól.”*⁸⁸

A Bécs, Bécsujhely és környéke ellen felvonuló horthysta hadsereg szerepének és feladatának pontosabb körvonalazásával két helyen is találkozunk: Panos vezér-

⁸⁴ Uo.

⁸⁵ HL. VKF. 1921—I—266.

⁸⁶ OL. Küm. respol. 1921—41—32., 71.

⁸⁷ HL. VKF. 1921—I—266.

⁸⁸ Uo.

kari főnök „Utasításában”, valamint egy mellékletben, amely a „Hadtestparancsnokság gazdasági és rendőri tevékenysége” címet viseli. A magyar nemzeti hadsereg alkalmazásával kapcsolatban Panos „Utasítása” a következő irányelvet szögezi le: az akció nem a megszállandó terület pacifikálását célozza, hanem azt, hogy az osztrák „jóérzelmi elemeknek” alkalom nyujtassék, hogy a magyar nemzeti hadsereg csapatai által megszállt területen, ezek oltalma alatt szervezkedhessenek és felfegyverkezhessenek. Az Orka szervezetre háramlik a meg nem szállt területen lévő ellenszegülés letörése, lefegyverzése, valamint a „jóérzelmi elemek” szervezése és felfegyverzése. Vezérfonal — folytatja —, hogy a nehéz és kellemetlen feladatokat (véráldozat) az osztrák szervek hajtsák végre, magyar szerep akció lehetővé tétele... Az egész akció indító momentuma: Auszria felszabadítása a vörös uralom nyúga alól. Ez csak akkor lehetséges, ha „a jóérzelmi elemek” a magyarokat mint felszabadítókat fogják tekinteni. Mellőzni kell minden önkényeskedést, harácsolást, fosztogatást atrocitások elkövetését...⁸⁹

A vezérkari főnök „Utasításának” helyenként ködös formuláit a „Hadtestparancsnokság gazdasági és katonai rendőri tevékenysége” c. irat szerzői már leplezetlen nyíltsággal fordították le a horthysta hadsereg s a különítmények gyakorlatának nyelvére. Milyen feladatok vártak a megszálló három magyar hadseregére? Íme: „bolsevista csapatok” leverése; „bolsevista központok” kiemelése; a város és vidék fontos pontjainak és ipartelepeinek állandó őrséggel való megszállása; rendőrség és csendőrség talpraállítása; rögtönítélő eljárás és a megszállás proklamálása; lakosság lefegyverzése; vasút, távíró, posta, világító köpontok, vízvezetékek biztosítása; árak szabályozása; idegenek ellenőrzése; hadsereg megszervezése, összeköttetés a Frontkämpferekkel; állami értékek zárolása, kereskedelmi és vámegyezmények kötésének előkészítése; megszállási költségek behajtása; sajtócenzúra.⁹⁰

A Hegedűs hadtestparancsnokság összefoglalója nem hagy kétséget aziránt, hogy a megszálló magyar csapatok döntő részt kívántak vállalni az osztrák munkásmozgalom leverésének, a polgári demokratikus köztársaság megdöntésének véres munkájában. Az osztrák ellenforradalmat hatalomra juttató magyar hadsereg idegen elnyomó és hódító hatalomként kívánt viselkedni Ausztriában, olyannyira, hogy Panos vezérkari főnök leszögezte: amíg a magyar csapatok megszállva tartják Ausztriát, addig ezen a területen a Hegedűs hadtestparancsnokság gyakorolja a parancsnoki hatalmat, tehát neki az összes osztrák fegyveres erők engedelmeskedni tartoznak. Már azt a vásári hangú „Kiáltványt” is elkészítették, amelyben az ellenforradalmi fordulatot proklamálták volna Ausztriában.

Hogy az Ausztria elleni részleges magyar intervenció szervezése 1921 januárjában milyen előrehaladott stádiumban volt, azt abból is megítélhetjük, hogy a vezérkar már hadművelleti tervek is készített, amelyek az akció végrehajtásában résztvevő csapatok hadrendjét, fő előnyomulási irányait és a megszállandó területeket is pontosan feltüntették. A terv az volt, hogy Bécs és környékét a székesfehérvári gyaloghadosztály szállja meg; Bécsújhelyet és Steinfeldet Bugsch ezredes csapatai; a szombathelyi huszárezred pedig mint összekötő szerepel Baden-Mödling irányában. Az intervenció és megszállás időtartamát 2—3 hétre, illetve 1 hónapra becsülték, s a benne résztvevő 15 000 magyar katona eltartására szállítás, fegyver, lőszer nélkül 1 hónapra 36 millió K-t irányoztak elő, feltételezve, hogy a bajorok élelmezését is fedezni kell.⁹¹

⁸⁹ Uo.

⁹⁰ Uo.

⁹¹ Uo.

A január 16-i, kormányzónál tartott titkos tanácskozás kimondotta, hogy az intervenciónak magyar részről való megindítására csakis a bajorokkal együttesen kekerülhet sor. Ezt a gondolatot a vezérkar 1921 januárjában keletkezett tervezetei is megtartják, de nem fejtik ki részletesebben. Így például említés történik arról, hogy az Ehrhardt dandár 10 000 emberével minden körülmények között számolni lehet; a parancsnoklási viszonyok taglalása kimondja, hogy a magyar hadtestparancsnokság a bajorokkal mellérendelt viszonyban áll, továbbá, hogy Ausztria megszállásánál a magyar és bajor körzetvonalak betartására szigorúan ügyelni kell. A már érintett anyagi határozmányok szerint Magyarországnak kellett volna vállalni a bajorországi csapatok élelmezésének jó részét is. E kérdések végleges tisztázása s a katonai tervek összehangolása azonban Ráday müncheni missziójának feladata volt. A vezérkar iratai csak futólagosan érintik azt a kérdést is, milyen álláspontot foglal el Magyarország, ha a bajorok az ausztriai belpolitikai viszonyok megváltozása, a „szélsőbalra fordulás” bekövetkezése nélkül is végrehajtanák a február 19-re tervezett jobboldali „puccsot”. Tervbe vették, hogy Magyarország ebben az esetben is „erkölcsi és anyagi támogatásban” részesítené Bajorországot, sőt hadfelszerelés és hadianyag ellenében magyar „önkéntes” alakulatot is küldenének Ausztriába a bajorok megsegítésére. Ezt az „önkéntes alakulatot” a Siménfalvi ezredes vezette Kettőskereszt Vérszövetség titkos szervezet toborozta volna,⁹² amely a Tanácsköztársaság megdöntése után a szomszéd országokba való behatolás céljából fegyveres szabadcsapatok létrehozásának szervezésével és segítségével foglalkozott.

1921 januárjában a titkos diplomácia sem tétlenkedett. A „világbolsevizmus” elleni harcba beágyazott Ausztria elleni magyar-bajor intervenció megindításához meg kellett volna szerezni a Nagy- és Kis Antant mandátumát, de legalább is a Nagy Antant hallgatóságos hozzájárulását. Míg tehát a Várban a vezérkar a katonai tervek kidolgozásával foglalkozott, a Praznovszky Iván vezette párizsi magyar külképviseletnek az Antant politikai és katonai köreinek hangulatát kellett kipuhatolnia.

Ebben az időben Párizsban a január 24—30-ig tartó konferenciát készítették elő, amelyen a Szövetségesek előterjesztették Németországnak a jóvátételi fizetésekre vonatkozó tervezetüket. Az első visszhangot, a Párizsban működő Tánczos Gábor tábornok, magyar katonai szakértő jelentését, Praznovszky január 21-én továbbította Gratz Gusztáv külügyminiszterhez. Tánczos jelentése Zamoysky gróffal, a párizsi lengyel követtel folytatott beszélgetéséről számolt be. Zamoysky közölte, hogy véleménye szerint Franciaország nagyon szívesen látná egy bolsevistaellenes blokk megszervezését, de nem szorgalmazhatja egy ilyen tömb létrehozását Nagy-Britannia óhaja ellenére, amelytől gazdaságilag függ. Olaszország látszólag Nagy-Britániával halad. Zamoysky annak a hiedelmének adott kifejezést, hogy a bolsevik hadsereg ezúttal Romániát fogja megtámadni, talán márciusban, s hogy ilyenformán Magyarország is veszélyben van. Hangoztatta: meg van győződve, hogy Pilsudski marsall lelkesen támogatja Magyarország felvételét a bolsevistaellenes tömbbe. Lubomirsky herceg szintén olyan értesülésekkel szolgált Tánczosnak, hogy Weygand tábornok támogatja egy bolsevistaellenes tömb létrehozását és kifejezte azt a reményét, hogy Magyarország is tagja lehet, feltéve, ha békülékeny magatartást tanúsít Románia iránt.⁹³

A személyes találkozás azonban Weygand tábornokkal, Foché marsall vezérkari főnökével, hideg zuhanyként érte Tánczos tábornokot. A magyar katonai szakértő ismertette a horthysta katonai körök terveit Weygand tábornok előtt. A remélt lelkes fogadtatás helyett Weygand rámutatott, hogy egy újabb bolsevistaellenes tömb

⁹² Uo.

⁹³ Papers... i. m. Vol. II. No. 54.

megteremtését francia vezetés alatt a többi szövetséges hatalomnak is jóvá kell hagynia, s hogy a beleegyezést különösen nehéz lenne megszerezni Nagy-Britanniától. Válaszának általános hangja a kötelezettség alól való kitérés volt — jelentette Tánzos tábornok Praznovszkyn keresztül a magyar külügyminisztériumnak.⁹⁴

A Párizsban szerzett értesülések feltárták, hogy az Antant álláspontja nem egyészes a Szovjet Oroszország elleni harc további vitelének kérdéseiben. Az európai munkásság „El a kezekkel Oroszországtól” mozgalma mellett egyre inkább hallhatóvá vált az üzleti körök azon részének hangja is, amelyek kereskedni akartak Oroszországgal.

Január 25-én Gratz Gusztáv már éppen elég kedvezőtlen információt kapott ahhoz, hogy megpróbálja lebeszélni a vezérkart „a világbolsevizmus” elleni harcba beágyazott Ausztria elleni intervenció kalandor vállalkozásáról. És még valami: mint volt bécsi követ, éppen elég időt töltött Ausztriában ahhoz, hogy komoly kétkedéssel fogadjon olyan politikai és katonai terveket, amelyek az ausztriai bolsevizmus kitörésére, a közeli „szélsőbalrafordulásra” épültek. Gratz kifejtette, hogy az Antant magatartását nehéz megítélni, az általános európai és az orosz helyzettől függ. A legtöbb megértés Franciaországtól várható; Anglia mindig konvivens magatartást tanúsított a bolsevizmussal szemben, Olaszország azon lesz, hogy az akciót megghiúsítsa, mert azt fogja hinni, hogy ennek végcélja a Habsburg restauráció. Arra a következtetésre jutott tehát, hogy a Nagy Antant az akciót politikailag helyteleníteni fogja, sőt valószínű, hogy fellépne ellene, a Kis Antant pedig feltétlenül katonai beavatkozással válaszolna. Gratz kedvezőtlen momentumnak tartotta a bajorokkal való együttműködést. „Anglia és Franciaország ezen együttes akciót — írta — úgy fogja felfogni, mint az Anschluss megvalósítására irányuló akciót, amely Magyarországnak a német orientációhoz való visszatérését jelenti, s a bolsevista veszélyt csak ürügynek fogja tekinteni.”⁹⁵ Gratz az Ausztria elleni intervenciót a bajorok szempontjából is kétségesnek ítélte; kedvetlenül fogadta azt a gondolatot is, hogy az ausztriai „puccsban” magyar „szabadcsapatok” résztvegyenek. Mint feltétlen legitimista politikus joggal tartott attól, hogy a magyar szabadcsapatok sok ezrenyi tömegben bevonulva Ausztriába az ő „rendcsinálásukkal” elronthatják a viszonyt a két ország között. Megjegyezte, hogy sokkal kisebb volna a külpolitikai ellenállás, ha sikerülne azt a látszatot kelteni, hogy az osztrák szervezetek közös politikai ténykedéséről van szó. Gratz azzal fejezte be fejtegetését, hogy kizártnak tartja, hogy Magyarország a Nagy Antanttól a beavatkozáshoz mandátumot kapjon, és nincs kilátás arra sem, hogy a Kis Antanttól viszont a be nem avatkozásra kapjon biztosítékot.⁹⁶

A vezérkar és a Hegedüs hadtestparancsnokság tervezeteinek áttanulmányozása után a hadműveleti iroda is állást foglalt az az Ausztria ellen készülő intervenció ügyében. A hadműveleti iroda a külügyminisztériumtól nyert információk után már vonakodott az intervenció katonai valóráváltásáért felelősséget vállalni. Arra hivatkozott, hogy egy ilyen részleges bevonulás az Antant mandátumának hiányában kiszámíthatatlan külpolitikai bonyodalmak forrása lehet, másrészt, hogy az ausztriai kommunista mozgalmat — amely szerintük úgysem lenne hosszú életű — az élelemszállítás beszüntetésével az Antantnak is módjában áll letörni. Figyelmeztették az illetékeseket, hogy az ausztriai jobboldali erőket úgy lehetne segíteni, hogy Rintelen stájer tartományi főnököt és társait abban az esetben, ha a kommunistákkal való harc közben megveretnének, Magyarország felvennie. De az intervenció s terv elutasítá-

⁹⁴ Uo. No. 52.

⁹⁵ OL. Küm. resol. 1921—41—34.

⁹⁶ Uo.

sában döntő súllyal esett a latba az a meggondolás is, hogy a „rend” fenntartása, az elnyomottak fékentartása érdekében Magyarországnak is szüksége van a hadseregre. „Még az is megfontolandó volna — állt a hadműveleti iroda véleményében —, hogy a jelzett zavargások kitörése Ausztriában nem egyedülálló akció, hanem a nemzetközi kommunista mozgalomnak csak első aktusa, amelyet Magyarországon is követni fognak zavargások. Már ezért is aggályos volna a hadsereg egy részét az országon kívül alkalmazni...”⁹⁷

Mindezek tetejébe február első napjaiban megérkezett a Denghy müncheni magyar konzul jelentése gróf Ráday Gedeonnak a bajorokkal folytatott tárgyalásairól. A tárgyalások Kahr miniszterelnökkel a legszívélyesebb hangnemben folytak, azonban Horthyék tervei szempontjából gyakorlati eredmény nélkül. „A tervezett osztrák akciónál Kahr nem volt hajlandó indirekt közreműködésre... Az osztrák kérdés erős-zakos és gyorsított elintézését nem tartja aktuálisnak” — jelentette Denghy. Úgy lát-szott, hogy Kahr, akinek politikája egyre inkább kegyvesztett lett Franciaországnál, a Magyarországgal való titkos konspirációt végleg a felosztlatásra ítélt Kanzler ve-zette Orkának engedte át. Ráday Gedeon Kanzlerrel és az Orka embereivel folyta-tott tárgyalásai bár eredményesebbek voltak, sőt írásbeli megállapodás formáját is öltötték, bizonyos értelemben mégis az időtlenség bélyegét viselték magukon. A meg-állapodás lényege ugyanis az volt, hogy az Orka kínálkozó alkalom esetén vállalko-zik az Ausztriában való „rendcsinálásra”, és hajlandó támogatni Magyarország ab-beli törekvéseit, hogy a trianoni szerződés semmisnek tekintessék. Megegyeztek, hogy a bajorok az esetleg ejtett hadizsákmányt Magyarországgal megosztják, illetve, hogy a Bécs ellátásához szükséges gabonáért és élelmiszerért hadianyaggal fizetnek. A Ma-gyarország részéről folyósítandó pénzösszeg nagyságára vonatkozólag Kanzlerék túlkövetelése folytán (4,5 millió márka) nem jött létre megegyezés.⁹⁸

VI.

GRATZ—SEIPEL—CZERNIN TITKOS TÁRGYALÁSA ÉS MEGÁLLAPODÁSA 1921 MÁRCIUSÁBAN: A MAGYAR KORMÁNY NYUGAT-MAGYARORSZÁG ELLENÉBEN SEGÍTSÉGET NYUJT A HEIMWEHR FEGYVERES EREJÉRE TÁMASZKODÓ „ERŐS POLGÁR REZSIM” LÉTREHOZÁSÁHOZ AUSZTRIÁBAN, AZ ELSŐ KIRÁLYPUCCS

Miután bebizonyosodott, hogy az Ausztria elleni intervenció az adott kül- és bel-politiai helyzetben végrehajthatatlan, a horthysta magyar kormánykörök azonnal módosították terveiket.

Ausztria gazdasági és pénzügyi helyzete katasztrófális volt. 1921 januárjában Mayr kancellár a pénzügyminiszter és az élelmezésügyi miniszter kíséretében felke-reste a nagyhatalmak Bécsbe akkreditált követéit és közölte, hogy a korona szakadat-lan elértéktelenedése és az államadósságok növekedése pénzügyi összeomlással fenye-getik Ausztriát. Mayr a parlamentben is kijelentette, egyedüli kiút külföldi kölcsön szerzése.⁹⁹ Az osztrák burzsoázia türelmetlen elégedetlenséggel figyelte, hogy a kor-mány nem képes urrá lenni a gazdasági válságon, a hosszúlejáratú amerikai, angol hitelt nem tudja megszerezni. Nyugtalanul gondolt arra, hogy a súlyos munkanélkü-liséggel és élelmiszerhiánnyal küzdő városi proletárok még kellemetlen meglepetések

⁹⁷ HL. VKF. 1921—I—266.

⁹⁸ OL. Küm. respol. 1921—41—72.

⁹⁹ V. M. Turok, i. m. 264—265. l.

felidézői lehetnek. A magyar titkos diplomáciának nem kellett sokat fárasztania magát ahhoz, hogy az új kormány jobboldali ellenzékét megtalálja. A keresztényszocialista párt jobboldali köreiben ismét akadtak politikusok, akik elérkezettnek látták az időt arra, hogy a Mayr kormányt megbuktatva reakciós diktatúrát hívjanak életre és leszámoljanak a munkásmozgalommal.

Míg a Bécs, Bécsújhely és környéke elleni részleges magyar intervenció tervének kidolgozása Horthy vezérkarának a „műve” volt, az osztrák keresztényszocialista párt jobbszárnyának képviselőivel folytatott 1921 február-márciusi titkos tárgyalásokat magyar részről a külügyminisztérium, személyesen Gratz Gusztáv külügyminiszter és Masirevich Szilárd bécsi magyar követ bonyolította. Gratz volt az, aki a vezérkar tervezeteivel kapcsolatban 1921. január 25-én megjegyezte: „Ha a bajorokkal közös akció nem fog tulságosan szembetűnni, és azt a látszatot fogja kelteni, mintha az osztrák szervezetek közös politikai ténykedése volna, úgy a külpolitikai ellenállás sokkal kisebb lesz, mintha a magyar szabadsapatok sok ezernyi tömegben vonulnának be Ausztria területére.”¹⁰⁰ Az 1921 február-márciusi titkos tárgyalások vezérmotívuma magyar részről az a felismerés, hogy előnyösebb, ha a jobboldali fordulatot Ausztriában az osztrák ellenforradalmi szervezetek hajtják végre.

A magyar kormánykörök 1920 végi elhidegülésük után Waldherr ezredes bécsi kiküldetése révén kerültek ismét szorosabb kapcsolatba a keresztényszocialista párti politikusokkal és a bécsi és alsó-ausztriai Heimwehr szervezetek vezetőivel. Most a keresztényszocialista párt részéről az egyik tárgyaló partner maga Ignaz Seipel volt. A másik gróf Czernin Ottokár, aki 1916 decemberétől 1918 áprilisáig közös külügyminiszter volt s az osztrák centralisták tervei szerint átalakított Monarchiát a német hatalom oldalán igyekezett volna tartani. Katonai vonatkozású kérdésekben a tárgyalásokon Metzger tábornok, bécsi és alsó-ausztriai Heimwehr-vezéré volt a döntő szó.

Ez volt az az időszak, amelyről a magyar Minisztertanács 1921. augusztus 1-i ülésén nyíltan és egyértelműen kijelentették: „Érintkezésbe léptek a keresztényszocialistákkal, hogy buktassák meg a Mayr kormányt. A tárgyalások hosszú ideig tartottak és a legjobb lehetőséggel kecsegtettek annál is inkább, mivel a keresztényszocialisták élén Seipel állott, aki hajlandóságot mutatott a békés megállapodásra...”¹⁰¹

Február 22-én Masirevich Szilárd bécsi követ egy számjeltáviratot küldött Gratz külügyminiszternek, amely Czernin gróf sürgönyét tartalmazta. Czernin az üzenete, hogy ha Gratz a legközelebbi napokban nem tudna Bécsbe utazni, akkor a hét folyamán ő jön Budapestre, hogy Horthyval és Gratzcal megbeszéléseket folytasson. Kérte, jelöljék meg a napot, amelyen fogadni tudják.¹⁰² Február 26-án Masirevich Czernin újabb szigorúan titkos és sürgős üzenetét továbbította. Czernin tudatta, hogy nem tud Budapestre utazni, a külügyminiszterhez intézett levele azonban tartalmazza javaslatait. Kérte, tegyék őket megfontolás tárgyává és az esetleges változtatásokat közöljék vele. „A súlypont azon van — üzenete —, hogy Seipel képviselő és én készek vagyunk személyesen kezeskedni az egyezmény megtartásáért.” Végül megjegyezte, hogy az „előleg részletének” folyósítása a legsürgősebben kívánatos, hogy ezzel a munka kezdetét vehesse.¹⁰³

Seipel és Czernin 1921. február 26-i német nyelvű javaslatai egy Magyarországgal kötendő politikai egyezmény tervezetét körvonalazták. Ebben a következőkről volt szó:

¹⁰⁰ OL. Küm. resol. 1921—41—34.

¹⁰¹ OL. ME. MT. jkv. 1921. augusztus 1.

¹⁰² OL. Küm. resol. 1922—20—1921/90.

¹⁰³ Uo.

1. Figyelembe véve azt a körülményt, hogy az Antant különösen Amerika segítségével Ausztria összeomlását még megakadályozhatja, a *kurzusváltozással* még egy ideig — előreláthatólag áprilisig — várnak.

2. Ha a várt antant-segítség elmarad, vagy elégtelen mértékben következik be, úgy a jelenlegi minisztériumot a megadott időpontban *egy erősebb polgári kabinettel* váltják fel, amely az állami rendet Ausztriában a politikai apparátus csődje esetén is fenntartja és e célból Magyarországgal egyezményre lép.

3. Magyarország kötelezi magát, hogy bármilyen zavargás (forrongás) vagy erőpróba esetén az osztrák kormányt a következő támogatásban részesíti:

Metzger tábornok által megjelölendő mennyiségben csapatokat bocsát rendelkezésére, valamint élelmiszerkontingenst egy még meghatározandó mennyiségben; továbbá, ha szükséges, a forgalmi személyzet biztosítása révén gondoskodik a dunai forgalom és a Magyarországból Ausztriába vezető vasútak forgalmának fenntartásáról mindaddig, míg Ausztria abban a helyzetben lesz, hogy üzemeltetésüket átvegye; végül 50 millió korona azonnal folyósítandó kölcsön révén támogatja egy osztrák erőszakszervezet felállítását.

4. S. és C. képviselők személyesen kezességet vállalnak azért, hogy egy Nyugat-Magyarországra vonatkozó egyezményt, amely mindkét állam számára elfogadható, minden erővel előmozdítanak. Itt a következő alapelvek érvényesülnek:

a) Nyugat-Magyarország további 10 éven keresztül magyar közigazgatás alatt marad.

b) E 10 év alatt Ausztria egy formális kontroll-szervet állít fel a nyugat-magyarországi tartományban.

c) 10 év után népszavazásra kerül sor, amely dönt e terület végleges hovatartozása felett.

d) E 10 éven keresztül Magyarország évente q gabonát szállít Ausztriának, árban.

5. Metzger katonai megállapodása az egyezmény szerves részét képezi.

6. Az egyezményt titokban tartják.¹⁰⁴

Az ugyancsak német nyelvű katonai megállapodás „A magyar kormány és Josef Metzger tábornok, a bécsi és alsó-ausztriai osztrák Heimwehr-csapatok vezérének katonai egyezménye” címmel 1921. március 2-i kelettel a következőket tartalmazta:

1. Az osztrák Heimwehr-csapatok kötelezik magukat, hogy az osztrák legális kormánynak, amely a baloldali szocialista és kommunista tulkapások leküzdését tűzi céljául, teljes mértékben rendelkezésére állnak.

2. A magyar kormány kijelenti, hogy az alsó-ausztriai és bécsi Heimwehr csapatok felszereléséhez 50 millió K-t előlegez osztrák értékben. E Heimwehr csapatok ereje Bécs környékén 2 mobil és 2 helyi brigád, ezenkívül az alsó-ausztriai tartományi csapatok helyi szövetsége, összesen 15—16 000 ember.

3. A magyar kormány kész Bécs ellátására fizetség ellenében gabonát szállítani, ami a mennyiséget nem haladja meg.

4. A magyar kormány kijelenti, hogy amennyiben szükségesnek látszik, a dunai forgalom és a Lajta-Bruck-Bécs-Keleti pályaudvar vasútvonal forgalmát üzemanyag és személyzet révén biztosítja. A nevezett vasútvonal katonai biztosítását az alsó-ausztriai Heimwehr csapatok veszik át. Az osztrák kormány kezeskedik az ebből származó költségekért.

¹⁰⁴ Uo.

5. A csóti osztrák légió fenntartásának költségei március 15-től a Heimwehr szervezetet terhelik. A magyar részről eddig rendelkezésükre bocsátott katonai felszerelés az övék marad.

6. Magyar csapatok felhasználása az 1. pontban tervbe vett cél érdekében elvileg nincs kilátásba véve. Erre csak az osztrák kormány felhívása alapján kerülhet sor: ha az akció végrehajtása során olyan nehézségek mutatkoznak, amelyek a bolsevista tendenciák elhatalmasodásának veszélyével fenyegetnek és az osztrák kormány eszközei ennek leküzdésére nem elegendők.¹⁰⁵

A magyar külügyminisztérium igen gyorsan áttanulmányozta Seipel-Czernin, másrészt Metzger projektumait, és március 3-án Masirevichen keresztül értesítették Czernint, hogy március 4-én várják Budapesten. „Jelenléte — táviratozta Gratz Gusztáv március 4-i újabb sürgető táviratában — bizonyos kiegészítő megbeszélések végett lenne okvetlen szükséges, mert egyes pontokban javasolatainak megváltoztatása mutatkozik kívánatosnak.”¹⁰⁶

A magyar-osztrák álláspontok összeegyeztetésére az 1921. március 13-án Gratz, Masirevich, Seipel, Czernin jelenlétében megtartott titkos tárgyaláson került sor. A végleges megállapodásról egy „szigorúan titkos” német nyelvű feljegyzés számolt be.¹⁰⁷

Az osztrákoknak az a szándékuk, hogy a jelenlegi osztrák kabinetet tisztán legális úton újjal váltják fel. E kabinet összeállításánál az a gondolat lesz a mértékadó, hogy olyan kormányt kell létrehozni, amelynek meg van a kellő energiája, hogy az extrém szocialista munkástömegek Ausztria gazdasági és pénzügyi létét fenyegető növekvő követeléseivel szemben ellenállást tanúsítson és egy, *a rend elvét képviselő, erős polgári rezsimet* lehetővé tegyen. Hogy egy ilyen rezsim tartani tudja-e magát vagy sem, elsősorban attól függ, hogy az új rezsim rendelkezik-e a rend fenntartásához és helyreállításához szükséges elegendő fegyveres hatalommal. E fegyveres hatalmat csak a Heimwehr szervezetek lehet megpillantani, amelyek azonban nincsenek megfelelően felfegyverezve. A felfegyverzés lehetővé tétele érdekében az osztrákoknak szükségük van egy, a rendszerváltozás után visszafizetésre kerülő kölcsőnre 50 millió osztrák korona értékben.

Magyar részről késznek mutatkoznak az összeget magyar koronában kölcsönképpen rendelkezésre bocsátani. A visszafizetés ugyancsak magyar koronában, kamatmentesen történne. Előfeltétel azonban, hogy az osztrák politikában tervbe vett fordulat, valamint a nyugat-magyarországi kérdésnek a magyar óhajoknak megfelelő megoldása, illetve Ausztria lemondása Nyugat-Magyarországról ne tolódjék ki meghatározatlan időre.

Osztrák részről kijelentik, hogy a Heimwehr kiépítéséhez és felfegyverzéséhez kb. 6 hét szükséges. A fordulatot ezután hajtják végre. A nyugat-magyarországi kérdésben készek a Magyarország által kívánt megoldáshoz hozzájárulni. De miután egy formális lemondás Ausztria részéről nehézségekbe ütköznék, a kérdést halogatni kell. Osztrák részről kötelezettséget vállalnak, hogy a kérdést csak Magyarország meghalgtatásával és szabad hozzájárulásával oldják meg, és Nyugat-Magyarország addig Magyarországé marad. Ennélfogva a tárgyalásokat a trianoni békeszerződés életbe lépése után is folytatják, anélkül, hogy a terület kiürítését követelnék, vagy osztrák részről lépéseket tennének, hogy az Antanttól a kiürítést követeljék, illetve sietessék. A tárgyalásokat megfelelő időközökben mindaddig folytatják, amíg egy megegyezés

¹⁰⁵ Uo.

¹⁰⁶ OL. Küm. resol. 1922—20—1921/93.

¹⁰⁷ OL. Küm. resol. 1922—20—1921/147.

vagy Ausztria önkéntes lemondása a területről lehetséges lesz. A tárgyalások elhúzásának megkönnyítése érdekében Magyarországnak kötelezettséget kell vállalni, hogy az osztrák élelmiszerhiány tetemes részét fedező mennyiségben lisztet, takarmányt és állatot szállít olyan áron, amely olcsóbb mint az ár, amelyen ezeket a cikkeket Ausztria egyébként beszerzi. A tárgyalások kritikus pontjain esetleg Antant közvetítés igénybevétele is segíthetne a trianoni szerződés hatálybalépésének felretételében. A tárgyalások tartama alatt a terület magyar közigazgatás alatt marad, e közigazgatásba való beavatkozást Ausztria nem igényli.

Magyar részről e javaslattal egyetértenek, felvetik azonban a kérdést, mi történik akkor, ha az osztrák és magyar kormány hatalmi körén kívül eső befolyásokra a terület idő előtti átadását kikényszerítik.

Osztrák részről egyetértenek, hogy a tárgyalásokat Nyugat-Magyarországról ebben az esetben is fel kell venni és folytatni, olyan értelemben, amely az adott feltételek között a terület Magyarországgal való újraegyesítését belátható időben lehetővé tenné.

Mindkét részről konstatálják az elhatározást, hogy az *új osztrák kormány és a magyar kormány valamennyi, a békeszerződést érintő és egyéb politikai kérdésekben együttesen fog eljárni.*¹⁰⁸

A Seipel-Czernin-Metzger csoport a „baloldali szocialista és kommunista túlkapások”, az „extrém szocialista munkástömegek és növekvő követeléseinek” leküzdését tekintette fő céljának. Bár tervezetük egy ízben a „legális” utat említi, világos, hogy a Heimwehr által végrehajtandó fegyveres puccsal számoltak, amelyet szükség esetén még Magyarország fegyveres ereje is támogatott volna. Tervük megvalósulása a munkásmozgalom leverését, a polgári szabadságjogok eltörlését, a burzsoá földesúri osztálynak a Heimwehr fegyveres erejére támaszkodó diktatúráját, végső soron a köztársaság felszámolását jelentette volna Ausztriában. Nyitott kérdés, hogy az 1921 áprilisában magyar segítséggel megvalósítandó „kurzusváltozás” a „rend elvét képviselő erős polgári rezsim” létrehozása egy fasiszta színezetű tekintélyuralmi rendszer, vagy esetleg a Monarchia restaurálásának útját egyengette volna-e.

A restauráció vonatkozásában elgondolkoztató: a tárgyaló magyar és osztrák politikuskok monarchista beállítottsága; az Ausztriában tervezett „kurzusváltozás” és IV. Károly első restaurációs kísérlete időpontjának (április) feltűnő egybeesése; a március 13-i megállapodásnak esetleg a restauráció távolabbi perspektíváját sejtető utolsó szakasza — az új osztrák kormány és a magyar kormány valamennyi, a békeszerződést érintő és egyéb politikai kérdésben együttesen fog eljárni —; végül de nem utolsósorban az a körülmény, hogy e terveket éppen az első királypuccs megghiúsulása húzta keresztül.

Gratz Gusztáv külügyminiszter Magyarországon aktív legitimista politikusknak számított, külpolitikája — mint Boroviczény Aladár a két királypuccsról írt könyvében megállapítja — arra irányult, hogy a Magyarország körül létrejött új államokkal való ellenségeskedések nélkül olyan helyzet álljon elő, amelyben az ország jogfolytonosságának helyreállítása lehetővé válik. Boroviczény azt állítja, Magyarországnak nem volt még külügyminisztere, aki egy célt olyan világosan átgondolt, lépésről lépésre elérendő politikai-diplomáciai etapokkal előkészített és irányított volna mint Dr. Gratz.¹⁰⁹

Seipel hagyományai és érzelmei szerint monarchista volt, a keresztényszocialista párt tulnyomóan monarchista „bécsi” szárnyának a szószólója, de Ausztriában nem

¹⁰⁸ Uo.

¹⁰⁹ Aladár von Boroviczény, Der König und sein Reichsverweser. München 1924. 97. l.

tekintették Habsburg legitimistának. Ő találta meg a fortélyos megfogalmazást IV. Károly 1918. november 13-i eckartsau-i nyilatkozata számára, amelyben az utóbbi inkább azt választotta, hogy visszavonul az államügyek vitelétől, mintsem hogy lemondjon trónjáról. De ugyanaz a Seipel, aki remélte, hogy meg tudja menteni a birodalmi gondolatot a forradalmi kavargásban, döntő tényező lett a keresztény-socialista pártban abban a vonatkozásban, hogy ki lehet eszközölni valamiféle síma átmenetet a monarchiából a köztársaságba. Seipel kitért a kormányforma kérdésének vitája elől, 1918—20 folyamán kiállt a koalíció fenntartásáért. „Mi történt volna — írta később —, ha pártunk nem ismerte volna el a köztársaságot és nem próbálta volna meg, hogy együttműködjék azzal. Mi történt volna, ha Ausztria egyetlen konzervatív pártja . . . saját magát selejtezte volna ki a küzdelemből? Ma már arra kényszerült volna, hogy a parlament falain kívül érvényesítse jogait. De ebben az esetben már a polgárgárháborúval állnánk szemben. . . .”¹¹⁰ 1921 márciusában viszont Seipel feladni látszott eddig követett taktikáját, a köztársaság ellen intrikáló politikusok csoportjába lépett, akik a Heimwehr fegyveres erejére, Magyarország anyagi segítségére támaszkodva jobboldali, köztársaságellenes fordulat végrehajtására készültek. Seipel történelmi szerepének megítélésén ma is vitatkoznak. De még olyan történetírók is, akik az életművét körülvevő helyzet „tragédiájából” és „bonyolultságából” keresnek számára felmentést, kénytelenek elismerni: „Ami Seipelt illeti, felelőtlensége a „világi fegyver” keresésében a politikai katolicizmust minden rugalmasságával együtt leggyengébb oldalán mutatja be. Az bizonyos, hogy Seipel utódjának, Dollfusnak személyében, aki a hagyományokban kevésbé gyökerező generációhoz tartozott, a tekintélyuralom és a fasizmus egybeolvadt és az antidemokratikus uralom annak „ausztrofasiszta” formájában napirendre került. . . .”¹¹¹ A rendelkezésünkre álló magyar levéltári dokumentumokból megállapítható, hogy Seipel nem 1929-ben játszott először a diktatúra gondolatával, továbbá, hogy a Heimwehr irányában folytatott politikája már 1921-ben nagy felelőtlenséget árult el.

IV. Károly első restaurációs kísérletének meghiusulása Magyarországon kudarcra ítélte Seipel-Czernin és párthíveik 1921 áprilisára tervezett „kurzusváltozását” Ausztriában.

A király váratlan magyarországi megjelenésére vonatkozó hírek az első napokban alkalmasak voltak arra, hogy Ausztriában felélénkítsék a legitimista-monarchista körök reményeit. A restauráció sikere Magyarországon utat nyithatott volna Ausztriában is a Habsburg ház uralmának restaurációja előtt. A Frontkämpfervereinigung tisztjeinek összejövele a Sacher-ben; röpcédulák, amelyek a Schwarzelbe-Legitimisten Partei-be való belépésre, s a császár visszahívására szólítottak fel; aktív tiszteknek a császár nevében kikézbcsített behívóparancsok stb., tanúskodtak az osztrák legitimisták megélénkült tevékenységéről.¹¹²

Hamarosan kiderült azonban, hogy IV. Károly húsvéti vállalkozását nem koronázta siker. Horthy kormányzó felkérte a királyt, hogy álljon el szándékától és a nemzet és király jól felfogott érdekében hagyja el mielőbb az országot.¹¹³ Anglia, Franciaország, Olaszország és a Kis Antant államok követeinek tiltakozása után, április 1-én megszólalt a Nagykövetek Tanácsa is. A magyar kormány párizsi képviselőjének jegyzéket nyújtott át, amelyben felhívta a magyar kormány figyelmét az 1920. február 2-i

¹¹⁰ V. ö. *Klemen von Klemperer*, Chancellor Seipel and the crisis of democracy in Austria. *Journal of Central European Affairs*. 1963. No. 1.

¹¹¹ Uo.

¹¹² OL. Küm. resol. 1921—41—178.

¹¹³ IV. Károly visszatérési kísérletei. I. füzet. Kiadja a M. Kir. Minisztérium. 10. 1.

határozatra, és megismételte abbéli kijelentését, hogy a Habsburgok visszatérése a béke alapelveit veszélyeztetné, ennél fogva azt sem nem ismerhetnék el, sem nem tűrhetnék el. Ezt a jegyzéket a nagyhatalmak budapesti képviselői Teleki Pál miniszterelnöknek is átnyújtották, azzal a hozzáadással, hogy IV. Károly magyarországi tartózkodásának meghosszabbítása Közép-Európa békéjét a legnagyobb mértékben veszélyezteti, ennél fogva remélik, miszerint a magyar kormány intézkedni fog, hogy a király haladéktalanul hagyja el az ország területét. Hozzáfügték, hogy minden felelősséget el kell hárítaniok maguktól arra az esetre, ha a magyar kormány nem teljesítené ezt a kívánságot, s ha ennek folytán komoly események következnének be.¹¹⁴

Az osztrák monarchista körök reménytelenül álltak e meglepetéssel szemben. Masirevich Szilárd bécsi magyar ügyvivőtől kérve híreket, aminek alapján jövő magatartásukat irányíthatják.¹¹⁵ Masirevich jelentése szerint Seipel s az ausztriai legitimisták az újságok híreinek hatása alatt a legutolsó eseményekig azt remélték, hogy Károly király vállalkozását siker fogja koronázni. Bukása mélyen deprimálta őket mind legitimista, mind Károly király személyes lehetőségei szempontjából. Sajnálatauknak adtak kifejezést, hogy felelős osztrák és magyar személyiségek tanácsai ellenére, akik magukat a legitimista ügynek szentelték, a király kiszolgáltatta magát mindenfajta titkos és jelenleg még ki nem derített befolyásokak és hagyta rábeszélni magát erre a hazárd vállalkozásra.¹¹⁶

Masirevich március 31-én jelentette Gratz külügyminiszternek, hogy beszélt Seipellel, aki elmondotta volt neki, hogy a király esete nagy csapásként hatott az ausztriai legitimista és konzervatív ügy számára. Bár a helyzet tisztázódott, a nemzetgyűlés ülésén indítványokat lehet várni, amelyek természetüknél fogva a keresztényszocialista pártot és magát Seipelt és követőit nehéz próbának teszik ki. Ilyen indítványok: szigorúbb garanciákkal védeni a köztársaságot, büntető szankciók bevezetésével növelni a törvény szigorát a volt uralkodó száműzetése dolgában. Seipel hozzátette, még nem tudja, nem kényszerül-e visszavonulni a párt vezetésétől, ha ezeket a javaslatokat megtennék, mert ha elfogadják, ő nem adná ehhez a hozzájárulását.¹¹⁷ A Heimwehrrek s a magyar kormány segítségével tervezett kurzusváltozás, az 1921. március 13-i magyar-osztrák tárgyalások megállapodásai szempontjából nagy jelentősége volt Seipel ama kijelentésének, miszerint azt hiszi, hogy a kormányváltozás lehetősége, amit legutóbb Gratz Gusztávval megvitattott, a közeljövőben bekövetkezve, még inkább eredményezni fogja az ellenzéki pártok osztatlan éberségét.¹¹⁸ IV. Károly első restaurációs kísérletének ausztriai visszhangján Seipel lemérte, hogy jobboldali puccsista terveik elhibázott számításokon alapultak. Az osztrák munkásság fellépése és tiltakozása az excsászár magyarországi és esetleges ausztriai visszatérése ellen úgy látszik egyenlőre meggyőzte a Kapp-puccs napjaiban is óvatos Seipelt, hogy a Heimwehr segítségével tervezett „kurzusváltozás”, az adott bel- és külpolitikai viszonyok közepette éppúgy kivihetetlen lenne, mint a monarchia restaurálása.

A restaurációs kísérlet parlamenti visszahatása sem váratott magára. Április 1-én Seitz, Adler, Eldersch a szociáldemokrata párt részéről meginterpellálták Mayr kancellárt. Interpellációjukban a következőket kérdezték: 1. Hajlandó-e a kormány a nagyhatalmakkal és az utódállamokkal közölni, hogy Ausztria a Habsburgok restaurációját Magyarországon úgy fogja fel, hogy ez az osztrák köztársaság békés fejlődését fenyegeti? 2. Hajlandó-e az Antantnál a trianoni békeszerződés azonnali ke-

¹¹⁴ Uo. 15—16. l.

¹¹⁵ Papers... i. m. Vol. II. No. 268.

¹¹⁶ Uo. No. 280.

¹¹⁷ Uo.

¹¹⁸ Uo.

resztülvitelét, elsősorban Nyugat-Magyarország átadását kérni? 3. Hajlandó-e katonai intézkedéseket tenni a határ védelmére, Magyarországgal szemben? 4. Hajlandó-e Károly királyt letartóztatni, ha osztrák területre lép? 5. Hajlandó-e mindazokat a személyeket felelősségre vonni, akik lehetővé tették, hogy Károly király keresztül utazott Ausztrián?¹¹⁹

Mayr kancellár válaszában kifejtette, hogy a kormány minden rendelkezésre álló eszközzel meg akarja védeni a St. Germain-i szerződésben biztosított köztársasági államformát. Ezzel determinálta a magyarországi restaurációs kísérlettel elfoglalt álláspontját is. Noha a magyar király kérdést elsősorban bizonyára magyar belügynek kell tekinteni, mégis kétségtől kifejezetten nemzetközi jellege van. Ez kiderül abból is, hogy a nagyhatalmak ismételten hivatalos megnyilatkozásokban kijelentették, hogy a Habsburg-dinasztia visszatérésének Magyarország trónjára, ellene szegülnének. Jugoszlávia, Románia és Csehszlovákia budapesti képviselői most szintén nyilatkozatot tettek, amely szerint nem néznék nyugodtan, ha Károly királyt Magyarország trónjára találnák meghívni. Ilyen meghívás az osztrák köztársaság belső rendjét és biztonságát is veszélyeztetné. Az osztrák kormánynak éppen ezért az osztrák állam érdekében kívánnia kell, hogy ez ne történjék meg. Válaszolva az interpellációra kijelenti, hogy a kormány kész arra, sőt ezt részben már meg is tette, hogy a nagyhatalmakkal és az utódállamokkal közli, hogy a Habsburgok restaurációja Magyarországon az osztrák köztársaság békés fejlődését fenyegetné. Éppen ezért kérni fogja a szövetséges hatalmaktól a trianoni békeszerződés haladéktalan ratifikálását és keresztülvitelét, különösen pedig Nyugat-Magyarország átadását Ausztria számára. Egyúttal követelni fogja, hogy a magyar hadsereg létszámát a békeszerződésnek megfelelő kontingensre szállítsák le. A kormány meg fogja tenni az előkészítő katonai védőintézkedéseket a magyar határon. Ha Károly király Magyarországról Ausztrián át akar visszatérni, a kormány Franciaországgal, Nagy-Britanniával és Olaszországgal egyetértésben ellenőrizni akarja utazását osztrák területen és a politikai pártok képviselőivel egyetértésben meg fogja tenni a biztonsági intézkedéseket, hogy ez az utazás a köztársaság nyugalma meg ne zavarja. Mindazokat a személyeket, akik lehetővé tették, hogy Károly király a törvény ellenére osztrák területre lépjen, felelősségre fogják vonni,¹²⁰

Ha Mayr kancellár válaszában minden pontját az osztrák kormány nem is hagyta végre teljes következetességgel (például felelősségrevonások), és ha a szociáldemokraták törvényjavaslata a Habsburg ház kiutasítására vonatkozó törvénycikk megszigorítására a keresztényszocialista párt és a parasztpárt ellenszavazatai következtében nem is kapott többséget, de a parlament ülésén Mayr kénytelen volt megtagadni pártja jobbszárnyának a horthysta Magyarországgal való megegyezésre törekvő politikáját, a többség szóoka, Gürtler professzor pedig kijelentette: „A keresztényszocialista párt legitim államformának ismeri el a köztársaságot.”¹²¹

Április 1-én a nemzetgyűlés Magyarországon is rendkívüli ülésre gyűlt össze és megszavazta, hogy „a kormányzó a nemzet törvényesen és alkotmányosan megnyilatkozott akaratából gyakorolja az államfői hatalmat.” IV. Károly király váratlan megjelenése az országban pedig a fennálló jogrendre veszélyt jelentvén, a nemzetgyűlés újból kimondja, hogy az 1920. évi I. t. c. által megállapított közjogi rendhez ragaszkodik és utasítja a kormányt, hogy annak minden egyoldalú megzavarását akadályozza meg.¹²²

¹¹⁹ IV. Károly visszatérési kísérletei. I. füzet. i. m. 151. l.

¹²⁰ Uo. 151–152. l.

¹²¹ Karl Renner, Österreich von der ersten zur zweiten Republik. II. Band. Wien 1953. 45. l.

¹²² IV. Károly visszatérési kísérletei. I. füzet. i. m. 19. l.

Az első királypuccs tehát Magyarországon gyorsan összeomlott. Fő gyengéje — mint Nemes Dezső „Az ellenforradalom története Magyarországon” c. monográfiájában megállapítja — nem az elégtelen külföldi támogatásban rejtett, hanem abban, hogy Horthyék katonailag erősebbnek bizonyultak, a közigazgatási szerveket is hatékonyan ellenőrizték és az uralkodó osztályok belső küzdelmeiben ügyesebb politikai taktikát alkalmaztak.¹²³

A királypuccs megrendítette a Teleki-kormány hitelét. Elsősorban Gratz Gusztáv külügyminisztert támadták a karlista kísérettel kapcsolatos magatartása miatt. Gratz Gusztáv április 4-én lemondott, április 8-án pedig Teleki benyújtotta Horthynak egész kormánya lemondását. Az új kormány vezetésével Horthy gróf Bethlen Istvánt bízta meg, kormányát április 14-én nevezte ki. A külügyi tárcát gróf Bánffy Miklós kapta meg.¹²⁴ A Bethlen kormány — ugyancsak Nemes Dezső értékelése szerint — „a magyar tőkés földbirtokok uralomnak az a kormánya volt, amely a Horthy fasizmus rendszerét kiépítette. Ez a rendszer nem tudott a totális fasizmus rendszerévé válni, de a fehérterrort intézményesítette, a forradalmi mozgalommal szemben nyílt terrorista diktatúrát alkalmazott. Kormányzatában, amely a titkos társaságokra támaszkodott, fasiszta uralmi módszerek keveredtek a konzervatív burzsoá-földesúri törvényesség elemeivel.”¹²⁵

VII.

MAGYAR—BAJOR—OSZTRÁK (STÁJER) TITKOS TÁRGYALÁSOK 1921 ÁPRILIS—MÁJUS FOLYAMÁN

Az új kormány külügyminisztere, gróf Bánffy Miklós a lezajlott események hatására április 18-án utasította Masirevichet, közölje Czerninnel (Seipel szabadságra ment), hogy tekintettel Masirevich és Seipel 118. sz. számjelsürgönyében jelzett bebeszélgetésre (Masirevich idézett március 21-i jelentése) „ügy egyelőre aktualitását elvesztette”.¹²⁶ Magyar részről számításba vették azt a körülményt is, hogy az osztrák hitel tárgyalásokban beállt fordulat minden valószínűség szerint, legalább is egyelőre a Mayr kormány pozíciójának megerősödését fogja jelenteni. „Az utolsó budapesti tartózkodása alkalmával szóba került Czernin gróf közvetítésével esetleg megkísérlendő akciót ennél fogva ezidőszent kilátástalannak kell tekinteni — írta Masirevich Bánffy külügyminiszterhez írt, osztrák viszonyokkal foglalkozó április 27-i jelentésében.¹²⁷ Nem hiszi — folytatta —, hogy a mostani időpontban bárki is akadna a keresztényszocialista pártban, ki ilyen akciót hajlandó volna megindítani. Egy esetleges kormányváltás lehetőségéről különböző politikai tényezőkkel folytatott általános konverzációja folyamán mindig azt a nézetet hallotta: „dass an einen Regierungswechsel derzeit nicht zu denken ist...”¹²⁸ De ahhoz, hogy a Bethlen kormány valóban belássa a „rokonszenves terv”, az osztrák kormány megbuktatásának kivihetlenségét, az újabb bajor-magyar-osztrák titkos tárgyalások kudarcára is szükség volt.

1921. április 28-án Bécsben titkos tárgyalások kezdődtek a magyar kormány megbízottai Lehoczky alezredes bécsi magyar katonai konzul, Schitler főhadnagy;

¹²³ V. ö. Nemes, i. m. 449. l.

¹²⁴ Uo. 449—450. l.

¹²⁵ Uo. 451. l.

¹²⁶ OL. Küm. respol. 1922—20—1921—154.

¹²⁷ OL. Küm. respol. 1922—20—1921/183.

¹²⁸ Uo.

az osztrák Orka vezetősége a bajor Kanzler, Hörl; az Ehrhardt brigád; valamint a stájer Selbstschutzverband képviselői Ahrer tartományi főnök helyettes és Patterer professzor részvételével. A tárgyalás összehívásának előzményei nem ismeretesek, a cél azonban az volt, hogy újból mérlegeljék Magyarország, Bajorország és Ausztria ellenforradalmi alakulatainak további együttműködési lehetőségeit.

A kiindulási alapot a gróf Ráday téli müncheni missziója alkalmával aláírt február 5-i „Pro Memoria” képezte. Ennek alapján a tárgyalás résztvevői újból leszögezték, hogy az osztrák köztársaság elleni katonai intézkedéseket („zur Gesundung der österreichischen Verhältnisse”) az Orka hajtja végre, miután az ehhez szükséges pénzeszközök rendelkezésére állanak; magyar csapatok alkalmazására csak az Orka kifejezett kívánságára, végső szükség esetén kerül sor; Magyarország az akció végrehajtásához pénzbeli segítséget nyújt és élelmiszert szállít, stb. Ami a katonai eljárás módszerét illeti, most a következőkben állapodtak meg: ha Ausztriába „a bolsevizmus, vagy ehhez hasonló általános káosz” bekövetkezne, a bajor és stájer urak határozottan az izolálás taktikájának hívei. Ez alatt azt értik, hogy „... Bécs és távolabbi környéke minden oldalról lehetőleg hermetice elzárassék és ezáltal, vagyis az éhség által a rendellenes elemek ellenállása megtöressék...”¹²⁹

A magyar—bajor—osztrák titkos együttműködés régi közhelyeinek megismétlése azonban nem fedhette el, hogy az Ausztria elleni kalandor tervek konkrét összehangolására az eddigieknél kedvezőtlenebb körülmények és súlyosabb nézeteltérések közepette került sor. Így pl. Lehoczky hiába érvelt, hogy az Ausztria elleni akció végrehajtása Magyarországra nézve csak akkor bír jelentőséggel, ha a békeszerződés ratifikálása előtt történik, mert különben Nyugat-Magyarországot át kell adni Ausztriának; a tárgyalófelek kénytelenek voltak konstatálni, hogy „a vörös veszély nem oly immanens” mint 1921 januárjában volt, következésképp az „akció” végrehajtásának legkorábbi időpontjával csak 1921 késő ősze jöhet számításba.¹³⁰ Lehoczkyék nem titkolták, hogy a Bethlen kormány az Orkának nyújtandó segítség fejében továbbra is a nyugat-magyarországi kérdésben vár rekompenzációt. Az Orka vezetősége „az összes békeszerződések érvénytelenségének” kimondásával igyekezett ezen átsiklani, hozzátéve, hogy latba fogja vetni befolyását, hogy a nyugat-magyarországi kérdés baráti egyezmény keretében nyerjen megoldást; Magyarország azonban sem most, sem a jövőben nem kívánhatja a Nyugat-Magyarországról való lemondás deklarálását Ausztria részéről. Lehoczky ellenvetéseire Kanzler és Ahrer sajnálatukat fejezték ki, hogy olyan időben, amikor „a társadalom, a kultúra és a javak veszélyeztetve vannak a bolsevizmus által” tehát létkérdésről van szó, egy mindkét félre nézve „másodrangú kérdés” képes lenne viszonyukat megrontani.¹³¹ A magyar körök szempontjából további kedvezőtlen momentum volt, hogy a megbeszélésről hiányoztak legrégibb tárgyaló partnereik, a bécsi és alsó-ausztriai Heimwehr szervezetek képviselői (a keresztényszocialista politikusokról nem is szólva), hogy a tervekbe most Kanzler csupán a stájer urakat, Rintelent, Ahrert, Pattertert avatta bele.

A tárgyalófelek mint mindig, most is sok időt töltöttek pénzügyeik megvitatásával. Ehrhardt képviselője szinte ultimátumszerűen követelt pénzt a magyar kormánytól, ellenkező esetben közreműködésük beszüntetésével fenyegetőzött. Kanzler panaszkodott, hogy a német körök őt karlistának tartják és pénzbeli támogatásukat csökkentették, úgy hogy már munkatársainak felét el kellett bocsátania. Sérelmezte, hogy a magyarok sok pénzt adtak a bécsieknek, amit azok szerinte nem használtak

¹²⁹ OL. Küm. respol. 1922—20—1921/198.

¹³⁰ Uo.

¹³¹ Uo.

fel racionálisan fegyverek vásárlására. Ha az Orka kapta volna a pénzt — mondotta — már sokkal előbbre volnának a szervezéssel és felfegyverezéssel.¹³²

Az április 28-i tárgyalás tehát a magyar-bajor-osztrák együttműködés jó néhány kérdésért megválaszolatlanul hagyta. A magyar kormányköröknek mindenekelőtt azt a kérdést kellett eldönteniök, hajlandók-e Kanzlerék sovány ígéreteiért a február 5-i megállapodás értelmében 4,5 millió márkát fizetni? Erre a kérdésre a magyar megbízottak a május 10-i és 19-i tárgyalásokon adták meg a választ.

Május 10-én az előző összetételben folytatódódtak Bécsben a tárgyalások. Lehoczky bejelentette, hogy magyar részről a további tárgyalásokat a Kettőskereszt Vérszövetség képviselőiben Siménaufy igazgató fogja vezetni. A Kettőskereszt Vérszövetség — folytatta — a további tárgyalásokra nézve a következő feltételeket támasztja: 1. Mielőtt a Szövetség pénz és élelmiszersegélyre elkötelezné magát, azt kívánja, hogy az Orka ne csak a stájerekkel, hanem valamennyi, az akció szempontjából fontos személlyel, különösen a bécsi mértékadó körökkel lépjen egységre. 2. A Szövetség kijelenti, hogy a részéről kilátásba helyezett segítség csak akkor válik aktuálissá, ha a nyugat-magyarországi kérdés barátságos megoldást nyer. . .¹³³

A Kettőskereszt Vérszövetség nevében történt előterjesztés után a tárgyaló felek megegyeztek, hogy Kanzler május 18-ra összehívja az említett osztrák körök vezetőit, hogy velük a magyar feltételeket közölje és elfogadtassa; 19-én pedig újabb tárgyalásra ülnek össze, ahol a végleges megegyezést is létrehozzák. A május 18-i tárgyaláson várható kifogásokat Patterer már most előadta: mit értenek a magyarok barátságos megegyezésen? Megjegyezte továbbá, hogy a tárgyalók a Heimwehr szervezeteket fogják képviselni, köztük és a jelenlegi osztrák kormány között nagy különbség van, ha a kormányt nem tudnák befolyásolni, az nem tekintendő illoyalitásnak. A vitás kérdések megoldása nem sokkal kecsegtetett.¹³⁴

A május 19-re kitűzött harmadik tárgyalást Graz-ban tartották meg. Stájerország eddigi képviselői Ahrer és Patterer a nyugat-magyarországi junktim miatt viszszaléptek, helyettük Rintelen tartományi kormányzó jött el tárgyalni. Ezen az összejövetelen már nem képviseltette magát az Ehrhardt brigád. Kanzlernek viszont a magyar kívánságnak megfelelően sikerült bevonni a tárgyalásokba Metzger altábornagyot, a bécsi és alsó-ausztriai Heimwehr szervezetek vezérét.

Kanzler bevezetőjében leszögezte, hogy az eredeti tárgyalási alaptól eltértek, amennyiben a magyarok a nyugat-magyarországi kérdés és az együttműködés között junktimot állítottak fel. Ő ezt nem érti — mondotta —, a kérdés jelentősége eltörpül azoknak az egész Európát érintő kérdéseknek a fontossága mellett, melyeknek megoldását a közös akciótól várja. Ők különben az adott esetben kimondanák az összes békeszerződések érvénytelenségét, amivel a nyugat-magyarországi kérdés automatische elintéződne. Sajnálja, hogy a magyarok a „bolsevizmus veszedelmét” lebecsülik. A nyugat-magyarországi junktim az ő helyzetét nagyon megnehezíti. . . A „bolsevizmus veszedelmének” fejtegetésében (és felnagyításában) Rintelen is csatlakozott Kanzlerhez. Szerinte Ausztria „bolsevizálása” „vollzieht sich auf kaltem Wege”, de a végeremény ugyanaz, s ezzel a magyaroknak is számolniuk kell.¹³⁵

A magyar kormány megbízottai, Lehoczky ezredes, Schitler alezredes, Morlin tanácsos azonban hajthatatlanok maradtak. Azzal érveltek, ha Nyugat-Magyarországot elvesztik, utolsó reményük hiúsul meg; a többi elszakított területről, legalább

¹³² Uo.

¹³³ OL. Küm. resol. 1921—41—199.

¹³⁴ Uo.

¹³⁵ OL. Küm. resol. 1921—41—221.

is egyenlőre, le kell hogy mondjanak. Ausztria így az ellenségek sorába lép, Magyarországon pedig olyan hangolat fog felülkerekedni, amely minden megegyezést hosszú időre lehetetlenné tesz, stb.¹³⁶

A tárgyalások további részében arról volt szó, hogy ha az Orka hatalomra jut, képesek lennének-e a nyugat-magyarországi kérdést újból felvetni? A kérdésre Rintelen nem tudott határozott választ adni. Érdeklődésére, hogyan képzelnék a megoldást, magyar részről kifejtették, hogy igen jelentékeny területeket követelnének a gazdaságilag aktív és passzív területek figyelembevételével, Magyarország a maga részéről esetleg gazdasági téren nyújthatna rekompenzációkat. Befejezésül Kanzler ismét az anyagi ügyekkel hozakodott elő. Lehoczkyék közölték, hogy a magyar kormány nem hozhat nagyobb anyagi áldozatokat, mindössze 100 000 márkát ajánlhat fel a müncheni Zentralorgan részére. Magyarország kénytelen reálpolitikát űzni — mondták —, ha áldozatokat hoz, pozitív ellenszolgáltatást vár.¹³⁷

Metzger altábornagy többször megkísérelte az ellentétek kiegyenlítését, mégsem sikerült közös megállapodásra jutniok, sőt ezzel az összejövettel a tárgyalások is megszakadtak. Ennek közvetlen okát — Kanzlerék általánosságokban mozgó ígéreteivel arányban nem álló anyagi túlkövetelése mellett — Morlin a következőképpen fogalmazta meg: „Nem lehet elképzelni, hogy a Mayr kormány helyett, amelynek élettartamát hetekre becsülték, Rintelen komolyan hinné, hogy az Orka emberei kormányra jutnak.”¹³⁸

A magyar kormánykörök továbbra is kapcsolatban maradtak az osztrák Heimwehr vezetőivel és mindazokkal a politikusokkal, akik Ausztria súlyos gazdasági, pénzügyi válságából „erősen konzervatív irányú rezsim” uralomra juttatásával akartak kiutat keresni az uralkodó osztályok számára. Seipel és köre, valamint most az Antisemitenbund képviselői is, nem szüntek meg ilyenirányú előterjesztéseket tenni Masirevich magyar követnek, valamint a Bécsben időző megcsappant befolyású Gratz Gusztávnak.¹³⁹

Május legvégén Bécsbe érkezett báró Láng Boldizsár ezredes, hogy Horthy kormányzó megbízásából újból tájékozzák e tervek, s a Heimwehr állapota felől. Liechstein herceg, báró Ehrenfels, Wiesner tüzetesen informálták őt, hogy a Heimwehr szervezkedést eddigi tartományi szétdaraboltságából a Metzger-féle bécsi intézőség egységes vezetése alá akarják hozni. Közölték azonban, hogy ehhez, s általában a szervezet további kiépítéséhez szükséges, hogy sürgősen megkapják a már annak idején kilátásba helyezett pénzeszközöket. Ami az ellenszolgáltatás kérdését illeti, Seipel kifejtette, hogy két kijelentés vagy ígéret jöhet tekintetbe. Az egyik katonai természetű, érte Metzger tábornok vállalna felelősséget és abban állna, hogy a magyar segítségével organizált fegyveres erő semmi esetre sem fog Magyarország ellen felhasználni; a másik pedig politikai jelleggel bír, Seipel és csoportja a nyugat-magyarországi kérdés barátságos rendezése érdekében latba vetik befolyásukat, anélkül azonban, hogy az egész kérdéses területről való lemondás tekintetében már most kötelező ígéretet vállalhatnának.¹⁴⁰ A korábbi tervekhez és konverzációkhoz képest ezek az ígéretek kevésnek tünnek ahhoz, hogy Budapesten komolyabban foglalkozzanak vele. A magyar külügyminisztériumnak az volt az álláspontja, hogy az osztrák proпозиciók nem fogadhatók el; ha pedig Seipel kormánya uralomra jutna, írásbelileg kellene

¹³⁶ Uo.

¹³⁷ Uo.

¹³⁸ Uo.

¹³⁹ OL. Küm. resol. 1922—20—1921/244.

¹⁴⁰ Uo.

köteleznie magát, hogy azt az alapot, amelyen a Mayr kormánnyal a Nyugat-Magyarországra vonatkozó tárgyalások folytak, elismeri.¹⁴¹

A Bethlen kormány tehát az osztrák kormány megbuktatásának „rokonszenves” tervét mint kivihetetlen, elejtette, a nyugat-magyarországi kérdésben engedmények kicsikarása érdekében újból felvette a hivatalos tárgyalás fonalát az osztrák kormánnyal. S mire kiderült, hogy ez továbbra sem jár a kívánt eredménnyel, az országban már erőteljes ütemben folyt a „nyugat-magyarországi felkelés” előkészítése.

Bajorország a növekvő gazdasági krízis közepette nem engedhette meg magának a birodalommal való konfliktus további élezését. Heim már 1921 januárjában kijelentette, hogy a fegyveres testületek feladata nem terjed túl Bajorország határain. Amikor a január 20-i, az Einwohnerwehr-ek leszerelését követelő jegyzékre Kahr továbbra is passzív ellenállással válaszolt, a bajor néppárt megvonta tőle támogatását. Július 4-én Kahr kommentár nélkül kinyomatta a Staatsanzeiger-ben a birodalmi leszerelési bizottság június 29-ről kelt leszerelési rendeletét. A bajor Einwohnerwehr-ek (Orgesch, Orka) s vele a Kahr kormány sorsa meg volt pecsételve. Erzberger augusztus 21-i meggyilkolása után Kahrt Lerchenfeld-Köfering kormánya váltotta fel. Az Einwohnerwehr-ek feloszlata növelte a bajor nacionalista klikkek számát. Escherich fegyvereseinek aktív részét most Pittinger „Bayern und Reich”-je tömörítette, Kanzler helyét Pranky foglalta el. A számtalan szervezet, csoport közül a nemzeti szocialisták erősödtek meg.¹⁴²

¹⁴¹ A Nyugat-Magyarországra vonatkozó magyar—osztrák hivatalos tárgyalások 1921 februárjában kezdődtek el. A felváltva, Bécsben és Budapesten folytatott megbeszélések azonban nem vezettek eredményre, mert az osztrák kormány képviselői a békeszerződés területi határozmányainak változtatás nélküli végrehajtását követelték, illetve, minden további tárgyalás előfeltételként Nyugat-Magyarország átadását jelölték meg.

¹⁴² V. ö. *Hoffmann*, i. m. 51. l.

KATALIN G. SOÓS

UNGARISCH—BAYRISCH—ÖSTERREICHISCHE GEHEIME VERHANDLUNGEN UND ZUSAMMENARBEIT 1920—1921.

Das erste aussenpolitische Programm des ungarischen konterrevolutionären Regimes verfasste Miklós Horthy in seinem geheimen aussenpolitischen Memorandum von 28. 10. 1919. Die Zielsetzungen, die in diesem Memorandum zu finden sind, bestimmten die Richtlinien der ungarischen Aussen- und Militärpolitik in den ersten anderthalb Jahren der Regierung des zum Reichsverweser gewählten Horthys. In den Mittelpunkt der Aussenpolitik stellte Horthy die Vorbereitung eines Revanchekrieges gegen Rumänien und bereitete sich darauf vor, in den umgebenden Staaten, so vor allem in Österreich und in der Tschechoslowakei, die demokratischen Kräfte zu zertrümmern und die Reaktion zur Herrschaft zu verhelfen.

Die Horthy-Regierungen trugen mit regelmässiger finanzieller Unterstützung der im Jahre 1920 konstituierten Organisation Bund für Ordnung und Recht und später auch der Orka zur Organisation der Heimwehrbewegung in Wien und Niederösterreich bei. 1920 nahmen die Horthy-Regierungen die Verbindung mit der am Kapp—Putsch teilgenommenen, von Ludendorff, Bauer und Stephany geführten preussischen Gruppen und mit den bayrischen konterrevolutionären Organisationen, vor allem mit Orka-Führer Kanzler und selbst mit der Kahr-Regierung auf.

Die ungarisch—bayrisch—österreichischen geheimen Verhandlungen, welche die Stürzung der österreichischen Regierung bezweckten, fanden sich August und September 1920 in Budapest beziehungsweise in Wien statt. Die ungarische Teleki-Regierung erwartete von der künftig an die Macht gelangten neuen, „rein bürgerlichen“ Regierung die für sie günstige Lösung der westungarischen Frage, die Stärkung der österreichischen, und dadurch der mitteleuropäischen Reaktion, die Unterstützung der in der Slowakei auszubrechenden Irredenta und sie war dagegen bereit, über eine Unterstützung mit Lebensmitteln, sogar mit finanziellen und militärischen Mitteln zu verhandeln.

Die Verhandlungspartner gelangten zu dem Einverständnis, einander in der „antibolschewistischen Aktion“ ausgenommen die Frage der Monarchie und des Anschlusses gegenseitig zu unterstützen. Die Politiker der Österreichischen Christlichsozialen Partei verweigerten aber schliesslich die Beteiligung an einer militärischen Aktion, die von der Orka und den österreichischen konterrevolutionären Organisationen mit Hilfe der Ehrhardt-Brigade geplant wurde und die sich gegen die österreichische Regierung richtete. Von Seite der Österreicher wurde erklärt, dass sie vor den im Herbst fälligen Wahlen die zur gewaltigen Stürzung der Regierung nötigen bewaffneten Truppen nicht stellen können. Statt dessen werden die mit der Mehrheit rechnenden Christlichsozialistischen und Grossdeutschen Parteien eine solche Politik betreiben, die sich die Parteizwistigkeiten beiseiteschiebend gegen den gemeinsamen Feind, die Sozialisten richtet. Sie vereinbarten untereinander, dass die in Wien und Niederösterreich wirkenden Heimwehr-Organisationen mit den 500 Mitgliedern der Ehrhardt-Brigade und mit Waffen verstärkt zur Verfügung der neuen bürgerlichen Regierung gestellt werden und dass die finanziellen Lasten zu Lasten Ungarns kommen.

Die gegen Österreich geschmiedenen Pläne konnten nach der Regierungsbildung der Christlichsozialisten im Oktober 1920 nicht mehr mit der Notwendigkeit der Stürzung der Sozialdemokraten gerechtfertigt werden. Im Winter 1920—21 wurde die seitens Österreich nach dem Beispiel Sowjet-Russland drohende angebliche bolschewistische Gefahr als Vorwand für die geplanten militärischen Aktion gegen die Österreichische Republik genommen. Im Januar 1921 begann die Horthysche militärische Clique den Plan der partiellen ungarischen Intervention gegen Wien, Wiener-Neustadt und die Umgebung auszuarbeiten. Sie vereinbarten sich, (1) dass im Falle des plötzlichen Eintretens einer offenen extrem-linken Wendung in Österreich werden Wien, Wiener-Neustadt und ihre Umgebung vorübergehend von ungarischen Truppen besetzt, solange bis sich die Position der dortigen „gemässigten Richtung“ befestigt. Die Intervention gegen Österreich wird im Einverständnis mit den Bayern durch Einsatz anderthalb ungarischer Infanterie-Divisionen durchgeführt, in dem Zeitpunkt, wenn sich die Bayern zu Wien nähern werden. (2) Würde die erwartete extrem-linke Wendung nicht eintreten, würden sich aber die Bayern zu einer putschartigen Wendung nach Rechts entschliessen, wird von ungarischer Seite keine offizielle militärische Intervention erfolgen. Es wurde aber in Aussicht gestellt, dass die noch zu organisierenden „Frei-

willigentruppen" auch in diesem Fall in die genannten Gebiete Österreichs einbrechen werden, um sich Kriegsmaterial zu erbeuten und die vor den Bayern flüchtenden ungarischen Kommunisten gefangenzunehmen. Die ungarische Regierung riskierte aber die Verwirklichung des Interventionsplans mangels des Mandats der Entente den militärischen Auftritt der Kleinen Entente befürchtend, nicht.

Die Teleki-Regierung nahm den Kontakt mit Seipel, Czernin und Metzger, den Vertretern des rechten Flügels der Österreichischen Christlichsozialen Partei wieder auf, um die Mayr-Regierung zu stürzen. Februar und März 1921 vereinbarten sie untereinander, die Mayr-Regierung im Falle des Ausbleibens der erwarteten Hilfe der Entente durch ein stärkeres bürgerliches Kabinett abzulösen, das sich auf die bewaffnete Macht der Heimwehr stützt und die Einstellung der extrem sozialistischen und kommunistischen Übergriffe zu seinem Ziel setzt. Ungarn wird die neue Regierung mit einem Darlehen im Werte von 50 Millionen K, mit Lebensmitteln und — wenn es nötig sein wird — mit ungarischen Truppen helfen. Es wurde dagegen der ungarischen Regierung versprochen, dass die den ungarischen Wünschen entsprechende Lösung der westungarischen Frage beziehungsweise der Verzicht Österreichs auf Westungarn nicht auf einen unbestimmten Zeitpunkt verschoben wird. Offene Frage, dass der für April 1921 geplante „Kurswechsel“, „das das Prinzip der Ordnung vertretende strengbürgerliche Regime“ ein autoritärer Staat faschistischer Färbung sei oder dass dieses Regime in Österreich gegebenenfalls die Restauration der Monarchie vorbereitete. Nach dem ersten Restaurationsversuch Karls IV. und dessen Echo in Österreich sah Seipel ein, dass die Putschpläne der Rechte unter den gegebenen innen- und aussenpolitischen Verhältnissen genausowenig ausführbar wären, wie die Restauration der Monarchie. Ausserdem wurde die Position der Mayr-Regierung durch die eingetretene günstige Wendung in den österreichischen Kreditverhandlungen befestigt.

An den April und Mai 1921 in Wien, beziehungsweise in Graz stattgefundenen Verhandlungen, wo wieder die weiteren Möglichkeiten der sich gegen die Österreichische Republik richtenden Zusammenarbeit konterrevolutionärer militärischer Verbände von Ungarn, Österreich und Bayern erwogen wurden, wurde keine Einigung erzielt. Seitens Ungarn wurde keine Hoffnung mehr auf die Regierungsbildung der Leute von der Orka und Heimwehr gesetzt und die für die Orka zu leistende finanzielle Hilfe wurde von der günstigen (freundlichen) Lösung der westungarischen Frage abhängig gemacht.

Die Bethlen-Regierung war schliesslich gezwungen, den Plan der Stürzung der österreichischen Regierung fallen zu lassen. Um Konzessionen in der westungarischen Frage zu erzwingen, griff sie wieder zu den offiziellen Verhandlungen mit der österreichischen Regierung. Bis es sich herausstellte, dass diese auch des weiteren nicht den gewünschten Erfolg mit sich gebracht hatten, wurden bereits die Vorbereitungen für den „westungarischen Aufstand“ in raschem Tempo getroffen.

TARTALOM

I. Horthy kalandor külpolitikai tervei	3
II. A magyar kormány és az osztrák szélsőjobboldali körök kapcsolatai	5
III. Horthy, a magyar kormány, a porosz és a bajor ellenforradalmi csoportok kapcsolatai	11
IV. Az osztrák kormány eltávolítására irányuló magyar—bajor—osztrák titkos tárgyalások 1920 augusztus—szeptember folyamán. A Ludendorff-féle Elnyomott Népek Szövetsége	17
V. A Bécs, Bécsújhely és környéke elleni részleges magyar intervenció tervének kidolgozása 1921 januárjában	24
VI. Gratz—Seipel—Czernin titkos tárgyalása és megállapodása 1921 márciusában: a magyar kormány Nyugat-Magyarország ellenében segítséget nyújt a Heimwehr fegyveres erejére támaszkodó „erős polgári rezsim” létrehozásához Ausztriában. Az első királypuccs..	29
VII. Magyar—bajor—osztrák (stájer) titkos tárgyalások 1921 április—május folyamán....	37